

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEHMET VECİHİ'NİN FERYAD İSİMLİ ESERİ
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEDANUR AYSEL

2100001113

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna CİVALIOĞLU SEVİNDİK

OCAK 2025

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEHMET VECİHİ'NİN FERYAD İSİMLİ ESERİ
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEDANUR AYSEL

2100001113

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna CİVALIOĞLU SEVİNDİK

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Ali YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Güler UĞUR MELİKOĞLU

OCAK 2025

ÖZET

Servet-i Fünûn Dönemi bağımsız sanatçılarından olan Mehmet Vecihi, 1869-1904 yılları arasında yaşamış bir yazardır. Döneminde çokça yazdığı roman ve hikâyelerine rağmen günümüzde tanınırlığı düşüktür. Bu sebeptendir ki eserleri Türk edebiyatında geniş bir inceleme alanı bulamamış ve gün yüzüne çıkarılamamıştır. Bu çalışmanın ilk bölümünde yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Sonraki bölümlerde ise Mehmet Vecihi'nin “Feryad” isimli eseri Latin harflerine aktarılmış ve incelenmiştir.

Mehmet Vecihi eserlerinde seçtiği aşk, evlilik, aldatma gibi temalar sebebiyle döneminde ün kazanmış yazarlarımızdan biridir. Bu eserinde de aşk ve aldatma temaları üzerinde durmuş, bir evliliğin yıkılışını anlatmıştır. Aldatılmanın kadın ruhu üzerinde bıraktığı yıpratıcı etkiyi anlattığı romanda, aynı zamanda Servet-i Fünûn Dönemi'nde kadının toplumdaki yerini de okuyucuya göstermiştir. Uğradığı bir iftira sonucunda toplumun ahlâksız olarak addettiği bir kadının yaşamını sürdürme mücadelesini işlemiştir.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Vecihi, Feryad, Servet-i Fünûn, aldatma, kadın, aşk, roman.

ABSTRACT

Mehmet Vecihi, one of the independent authors of the Servet-i Fünûn period, lived between 1869 and 1904. Despite his numerous novels and short stories, his recognition today remains low. As a result, his works have not received extensive scholarly attention in Turkish literature and have largely remained undiscovered. In the first section of this study, information about the author's life and works is provided. In the following sections, Mehmet Vecihi's novel Feryad has been transcribed into the Latin alphabet and analyzed.

Mehmet Vecihi is among the renowned authors of his time due to the themes he explored in his works, such as love, marriage, and betrayal. In this novel, he focuses on the themes of love and betrayal, depicting the collapse of a marriage. While portraying the devastating impact of infidelity on a woman's psyche, he also presents the reader with the societal position of women during the Servet-i Fünûn period. The novel explores the struggle of a woman who, after being falsely accused, is condemned as immoral by society and forced to fight for her survival.

Key Words: Mehmet Vecihi, Feryad, Servet-i Fünûn, deception, betrayal, woman, love, novel.

ÖN SÖZ

“Mehmet Vecihi’nin Feryad İsimli Eseri İnceleme-Metin” başlıklı bu çalışma, Servet-i Fünûn Dönemi bağımsız sanatçılarından biri olan Vecihi’nin romanları ve dönemin toplumsal yapısına ışık niteliğindedir. Çalışmada “Feryad” isimli roman Latin harflerine transkripsiyon alfabesiyle aktarılmış ve zaman, mekân, özet, şahıs kadrosu üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Çalışmada metnin aslına sadık kalınmış, metin özgün biçimiyle aktarılmıştır fakat Türkçenin güncel kullanımına uygun olmayan kullanımlar güncel kurallara uygun olacak şekilde düzeltilmiştir. Bağlamdan hareketle düzeltilen sözcükler ise dipnotlarda orijinal şekilleriyle gösterilmiştir. Uzun ünlü içeren sözcükler, harfin üzerine (^) işareti konularak belirtilmiştir. Tamlamalar ise (-) şeklinde gösterilmiştir. Eserde ünsüz benzeşmeleri dikkate alınmamış, “-mışdı” şeklinde benzeşmeye aykırı kullanımlar olsa da çalışmada bu kullanım Türkçenin kuralına uygun biçimde düzeltilerek “-mıştı” şeklinde okura aktarılmıştır.

Eser, İBB Atatürk Kütüphanesi Kitaplığı’ndan temin edilmiştir. Eserde yer yer silinmelerin, bozulmaların meydana gelmiş olması okumayı zorlaştırmıştır. Okuma ve inceleme sırasında Kubbealtı Lugatı ve Kâmus-ı Türkî sözlüklerinden faydalanılmıştır.

Çalışmanın amacı, Türk edebiyatında daha önce yeterince çalışılmamış bir alan olan Vecihi ve Vecihi’nin eserlerinden biri olan Feryad’ı okuyucuya ulaştırmaktır.

Çalışmamda bana yol gösteren Dr. Öğretim Üyesi Berna Civalıoğlu Sevindik hocama, tezimin son şeklini almasında desteklerini esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Ali Yıldız ve Dr. Öğretim Üyesi Güler Uğur Melikoğlu hocalarıma, son olarak desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

Sedanur AYSEL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
1. VECİHİ: HAYATI VE ESERLERİ	3
1.1. Eserleri	4
1.1.1. Romanları	4
1.1.2. Hikâyeleri	5
1.1.3. İnceleme-Tarih	5
2. FERYAD ROMANINDA YAPI VE TEMA	6
2.1. Romanın Kimliği	6
2.2. Özet	6
2.3. Zaman	10
2.4. Mekân	11
2.5. Şahıs Kadrosu	12
2.5.1. Nevzad Hanım	12
2.5.2. Bihruz Bey	13
2.5.3. Haver	14
2.5.4. Dadı	15
2.5.5. Bahçıvan	15
2.5.6. Ahmed	16
2.6. Aldatma Teması	16
3. FERYAD	20
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	72

GİRİŞ

Günümüze gelinceye kadar Türk edebiyatında sayısız eser verilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren ise Batılı tarzda eserler verilmeye başlamıştır. Batılı tarzda eserlerin yaygınlaşmasıyla ilgili genel kanı, Batılılaşmanın, Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nun okunmasıyla başladığıdır. Fakat “Batılılaşma” adı altındaki, neredeyse toplumun her alanında gerçekleşen değişim sürecini bir güne sığdırmak mümkün değildir. Ticarî antlaşmalar, mimarî, kılık-kıyafet ve askerî başarısızlıklar sonucu silahlardaki değişiklikler Batılılaşma sürecinin birer parçası olmuştur.¹

Siyasi bir mesele olan Tanzimat’ın, dil ve edebiyat üzerinde de büyük etkileri olmuştur. 1860 yılında başlayan Tanzimat Dönemi edebiyatını, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı’nın direkt sonucu olarak kabul etmek doğru değildir fakat bu, “büyük bir değişimin önemli adımı” olarak nitelendirebileceğimiz bir olaydır. 1839 yılından önce Türk aydınları arasında başlamış olan Fransızca öğrenme furusu, ilerleyen süreçlerde bir zarûriyet halini almış bu da aydınlar Fransız edebiyatını yakından tanıma fırsatı sunmuştur. Dil öğrenen aydınlar eserleri direkt orijinal metinlerinden okuma imkânı bulmuş ve okudukları eserlerden çeviriler yapmışlardır. Bunun sonucunda da Türk edebiyatına yeni türler girmiştir. Bu türlerin başında romanı sayabiliriz. Türk okurunun karşılaştığı ilk roman, 1862 yılında Yusuf Kâmil Paşa’nın Telemak ismiyle çevirdiği François Fenelon’a ait olan Telemahos’un Maceraları isimli romandır. Bunu başka tercüme ve telif romanlar takip etmiştir.²

Tanzimat Dönemi roman yazarları yeni bir tür olarak benimsedikleri romanı henüz tam anlamıyla kavrayamamış ve içselleştirememiş olduklarından kurgu açısından zayıf eserler ortaya koymuşlardır. Türk edebiyatında başarılı bir roman tekniğine geçiş Servet-i Fünûn yazarlarıyla mümkün olmuştur. Tanzimat Dönemi, Doğu-Batı çatışması kölelik, görücü usulü evlilik gibi toplumsal konuları işleyen romanların verildiği, toplumu eğlendirerek eğitmeyi amaçlayan bir dönem olmuştur. Tanzimat Dönemi’nin tahlilden çok toplumsal olaylara yer veren, bu olayları da tesadüflerle çözüme kavuşturan romantizm etkili romanlarının yerini Servet-i Fünûn Dönemi’nin son derece süslü dille yazılmış bireysel konulu romanları almıştır. Bu konular aşk ve aldatma temaları etrafında yoğunlaşmıştır.

¹ Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 2014, s. 50.

² Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, 2014, s. 20.

Servet-i Fünûn yazarlarının toplumu eğitmek gibi bir amaçları olmadığından işledikleri aşk ve aldatma temalarını çok süslü ve kapalı denebilecek sözcüklerle ifade etmişlerdir. Bunun yanında dilde sadeleşme meselesinde de herhangi bir misyon yüklenmedikleri için hislerini yazarken daha önce hiç kullanılmamış yeni sözcükleri tercih etmişlerdir.³

Aşk ve aldatma konularını işlerken Tanzimat romancısı; Türk ve Müslüman kadının iffetini korumaya, onun onurunu kırmamaya özen göstermiştir. Ahlâkını her şeyin önünde tutan kadınları, olumlu birer tip olarak aktarmıştır. Servet-i Fünûn romancısının ise böyle bir kaygısı kalmamış, aşkını her şeyin önünde tutan kadın karakterler yaratmıştır. Servet-i Fünûn dönemi romanlarındaki kadın karakterler aşkları ve iffetleri arasındaki hesaplaşmada cesurca aşklarını tercih edebilmişlerdir.⁴ Kadın karakterlerin bu tercihlerinin sonucu ise tüm Servet-i Fünûn romanlarında ölümle cezalandırılmak olmuştur.⁵

Mehmet Vecihi, Servet-i Fünûn Dönemi'nde yaşamış fakat Servet-i Fünûn hareketinin dışında kalmış bir yazardır. Romanlarında seçtiği konular sebebiyle Servet-i Fünûn yazarlarıyla benzerlik gösterse de konuyu işleyiş biçimi ve Ahmet Mithat tarzı tezli romanlarıyla Servet-i Fünûn yazarlarından ayrılmıştır. Servet-i Fünûn yazarları, Servet-i Fünûn Dergisi aracılığıyla seçkin okura hitap ederken Mehmet Vecihi orta seviyedeki okura hitaben yazdığı eserlerini İkdâm Gazetesi'nde yayımlamıştır.⁶ Vecihi, Namık Kemal roman tekniğiyle, romantizm etkisinde hüznü aşkları konu edinen eserler vermiştir. Eserlerinde kurgudan çok şâirânelik ön plandadır. Aldatılan kadının ruh durumunu psikolojik tahlillerle aktarmıştır fakat başarılı tahliller yapamamıştır.⁷

İncelenen “Feryad” romanında da aldatılmanın kadın psikolojisi üzerinde açtığı derin yaraları ve bir kadının yalnız başına hayatını devam ettirme çabasını anlatmıştır. Romanda Nevzad Hanım, kocası Bihruz Bey tarafından planlanan bir oyunla iftiraya uğramış, iffetsiz kadın konumuna düştüğü için yalnızlığa itilmiştir.

³ Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 2014, s. 142.

⁴ Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 2014, s. 86.

⁵ Ayşe Erginer, “Sınırları Aşmak: Türk Modernleşmesi Bağlamında Kadın Karakterlerin Kocalarını Aldattığı Romanlar Üzerine Bir İnceleme”, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü, Ankara, 2016.

⁶ Özden Savaş, “Mehmet Vecihi'nin Millî Romanı Sâkıb'ın Latin Harfli Çevirisi ve Tahlili”, *Söylem Filoloji Dergisi*, 2024.

⁷ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, 2014, s. 143.

1. VECİHİ: HAYATI VE ESERLERİ

Tam adı Mehmet Vecihi'dir. Vali Vezir Vecihi Paşa'nın torunu, Şurâ-yı Devlet üyelerinden Aziz Bey'in oğludur. 1869 yılında İstanbul'da doğdu. Aziz Bey'in, oğlu Vecihi doğduğu zaman, doğum tarihini düştüğü beyit:

“Oğlumun tarihini yazdım Aziz

Meh gibi doğdu Vecihi âleme”

Beytinin ikinci mısrasında ebced hesabına göre tarih hicri takvime göre 1286 yılını verir. Bu da Vecihi'nin doğum yılı olan 1869'dur.

1891 yılında Mühendis Okulundan mezun oldu. İstihkâm subayı oldu. Nafia Fen Heyeti'nde görev yaptı. Eşi Mabeyin şifre kâtibi Asım Bey'in kızıdır. Birçok sanat dalıyla ilgilenen Vecihi Bey, kolağası rütbesindeyken 35 yaşında (1904) geçirdiği bir kalp krizi sonucunda hayatını kaybetti.

1894 yılından itibaren İkdâm Gazetesinde tefrika ettiği romanlarıyla döneminde ilgi gördüğünü söyleyebileceğimiz bir yazardır.⁸ 1895 yılında tefrika ettiği Mehçure adlı romanıyla ün kazanmıştır. Romanlarının yanında konuları birbirine benzeyen uzun hikâyeleri de vardır. Romanlarında dönemin hâkim roman anlayışına bağlı olarak keder ve gözyaşı hâkimdir. Eserlerinde aldatma, aşk, evlilik, aşk acısı gibi temaları tercih etmiştir. İbnülemin Mahmut Kemal, Vecihi'nin dil ve üslubunu Namık Kemal'e benzeterek romanlarında Namık Kemal tarzının hissedildiğini belirtir.⁹ Vecihi, kurgu bakımından zayıf, tesadüflere dayalı, romantik eserler vermesi yönüyle Servet-i Fünûn döneminde Namık Kemal geleneğini sürdürmüştür. Vecihi romantizm etkisiyle yazılmış romanları ve kısa sürede çok eser vermesi özelliğiyle geniş halk kitlelerine hitap eden bir yazar olmuştur. Döneminde yazarlar eserlerini sadece belli bir kesimin okuyabildiği Servet-i Fünûn dergisinde tefrika ederken Vecihi eserlerinin hemen hepsini daha geniş bir kesim tarafından takip edilen İkdâm gazetesinde tefrika etmiştir. Eserlerinin kurgu bakımından zayıf olması Vecihi'nin süslü ve sanatlı diline rağmen seçkin bir okuyucu kitlesine ulaşamamasına neden olmuştur.

⁸ Mehmet Önal, “Vecihi Bey'in Hikâyelerinde Fiktif Yapı”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi, 1985.

⁹ Dinçer Öztürk, “Mehmed Vecihi Efendi'nin 'Harabe' Romanının Tahlili”, Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi, C. 66, (2021), ss. 301-315.

1.1. Eserleri

1.1.1. Romanları

Mihr-i Dil (1894) İkdam Matbaası / İstanbul

Mehcûre (1895) İkdam Matbaası / İstanbul

Çoban Kızı (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Hikmet yahut Mehçûre'nin Kısım-ı Sâni'si (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Nerîme (1898) Rauf Bey Kütüphanesi / İstanbul

Hürrem Bey (1898) Mahmut Bey Matbaası / İstanbul

Sâil (1898) Mahmut Bey Matbaası / İstanbul

Mâlik (1898) Mahmut Bey Matbaası / İstanbul

Mesûde (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Nedâmet (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Müjgân (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Harabe (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Hikâye-i Müntehabe Mecmûası (1898) İkdam Matbaası / İstanbul

Netice yahut Bir Yetimin Sergüzeşti (1899) Asır Matbaası / İstanbul

Sakıp (1899) Asır Matbaası / İstanbul

Feryad (1899) İkdam Matbaası / İstanbul

Hasta (1899) İkdam Matbaası / İstanbul

Âkif (1899) İkdam Matbaası / İstanbul

1.1.2. Hikâyeleri

Halime (1897) İkdam Matbaası / İstanbul

Hasbihal (1898) Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası / İstanbul

Vuslat (1898) Asır Matbaası / İstanbul

Sevdâ-yı Masumâne (1898) Tahir Bey Matbaası / İstanbul

1.1.3. İnceleme-Tarih

Musavver Tarîh-i Harp (1897) İkdam Matbaası / İstanbul

2. FERYAD ROMANINDA YAPI VE TEMA

Türk okuru roman türüyle on dokuzuncu yüzyılda tanışmış romanın ilk örnekleri sayılabilecek eserler Tanzimat döneminde verilmiştir. Bu, romanın ilk örnekleri olarak kabul edilen eserlerde halk hikâyelerimizden ve Batı romanından yoğun etkiler görülmektedir. Bu dönem romanlarında geleneklerle yeninin çatışması, görücü usulü evlilikler, kadının toplumdaki yeri (kölelik, cariyelik) gibi konular işlenmiştir. Roman, dönemin özelliklerini sosyolojik ve psikolojik açıdan en yoğun yansıtan türdür. Bu sebeptendir ki toplumun içinde bulunduğu huzursuzluk veya sükûnet romanlarda her dönem yer bulmuştur. Bu noktada siyasal, sosyolojik değişimlerin romanlara hemen yansıdığını da söylemek mümkündür. Tanzimat döneminde Batı etkisiyle toplumun yaşadığı medeniyet buhranı romanlara konu olurken Servet-i Fünûn ve Ara Nesil Döneminde baskılar sebebiyle aşk, evlilik, aldatma gibi daha bireysel ve hissî konular işlenmiştir. İncelediğimiz roman Feryad da Servet-i Fünûn Döneminde yaşamış fakat Servet-i Fünûn hareketinin dışında kalmış bağımsız yazarlarımızdan Mehmet Vecihi'ye ait aşk ve aldatma temalı bir romandır.

2.1. Romanın Kimliği

Feryad isimli eser 1315/1899 yılında Mehmet Vecihi tarafından kaleme alınmıştır. Eser, İkdam Matbaasında 136 sayfa olarak İstanbul'da basılmıştır.

2.2. Özet

Roman, Nevzad Hanım'ın ölü olduğu bilgisiyle başlar. 'Bu roman Nevzad'ın feryadının tefsiridir.' diyerek olayları Nevzad Hanım'ın ağzından anlatmaya başlar: Nevzad bir bahar sabahı doğar. Ailesi varlıklı ve mutlu bir ailedir ve Nevzad çok güzel büyütülür.

Altı yaşında okula başlar. Çalışkan, okumayı çok seven Nevzad çok hızlı öğrenir. Eğitimini ilerletir. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenir. Bunların yanında edebiyat ve tarihe de ilgilidir. Yedi yaşına geldiğinde annesini kaybeder. On üç on

dört yaşlarına geldiğinde tabiat ilgisini çekmeye başlar ve zamanını pencereden dışarıyı seyrederek baharları düşünerek geçirmeye başlar. Edebiyata olan ilgisi sebebiyle Fuzuli okur Şeyh Galib'in Hüsni-ü Aşk'ını ezbere bilir.

Hayatının on yedinci senesinin baharında yalıdan dışarıyı izlerken kayıkla yanaşıp içeri giren telaşlı bir genç görür. Telaşlı genç Nevzad'ın babasını alır birlikte kayıkla açılırlar. Bu gencin babasının arkadaşlarından biri olan Hâki Efendi'nin oğlu olduğunu Hâki Efendi'nin vefat haberini vermek için geldiğini ve babasıyla birlikte Eyüp'e defnetmeye gittiklerini öğrenir.

Bihruz, yirmi üç yirmi dört yaşlarında babasının vefatına kadar yalıya pek gelmeyen babasının vefatından sonra da gelmeyi alışkanlık haline getiren bir genç. Bu genç uzun boylu, siyah gözlü, ince kaşlı, kıvrıkcık saçlı, buğday tenli ağzı ve burnu orantılı elleri ayakları küçük, tavrı kibar, terbiyeli bir genç. Nevzad, Bihruz'u pencerede bekler, ona acıyıp merhamet duyar. Fakat sonraları bu merhamet hissinin Bihruz'a olan aşkının başlangıcı olacağını anlar.

Nevzad, Bihruz'dan haberdardır fakat Bihruz, Nevzad'ı henüz görmemiştir. Bihruz'un yalıda olduğu olduğu bir gün Nevzad yalıya girer ve Bihruz beyin bir kızı olduğunu öğrenir. Ve Nevzad'a aşık olur.

Bihruz ve Nevzad bir yıl sonra evlenirler. Nevzad'ın on sekizinci yaşının nisan ayında zıfak gerçekleşir. Nevzad bir yıl kadar mutluluk içinde yaşar. Birinci yılın sonunda Bihruz uzaklaşmaya, kendi içine çekilmeye başlar.

Bir buçuk sene sonra pederi vefat eder. Nevzad aynı acıyı tekrar yaşamış olur. Nevzad acısını yaşarken Bihruz yalıdan iyice uzaklaşmaya başlar. Artık gece yalıya gelmemeler, içki eğlenceleri ortaya çıkar. Bir buçuk sene bu böyle sürer. Nevzad ne kadar yalvarsa da ayaklarına kapansa da Bihruz düzelmez. Üstüne evlilikleri daha kötü bir hal alır ve Bihruz artık yalıya on beş günde bir gelmeye başlar. Nevzad ve dadısı Bihruz'un neden böyle yaptığını öğrenmek amacıyla onu takip etmeye karar verirler. Dadı kılık değiştirerek yalıya geldiği bir gün Bihruz'u takip eder. Kadıköy, Moda'da Haver adında birine tutulduğunu, kadının evine yakın bir daire tuttuğunu öğrenir.

Bunları acı içinde dinleyen Nevzad, Haver'i merakına engel olamaz ve dadısıyla Kadıköy'e gider. Hem kadını hem evini bilen dadı Nevzad'ı Haver'in evinin önüne getirir.

Tam o sırada Haver de yardımcısıyla çıkar. Sarı saçlı, ince kaşlı, mavi gözlü, işveli Haver Nevzad'ın yoğun bir kıskançlık duymasına sebep olur. Bunun ardından hemen Bihrüz çıkar. Nevzad birlikteliklerini gözüyle görüp yalıya döner. İki üç gün sadece ağlar. Bu ağlamaklı geçen birkaç günün sonunda Nevzad yalvarma, sitem dolu bir mektup yazar ve uşakla Bihrüz'a gönderir. Bihrüz yalıya gelir. Özür bekleyen Nevzad'ı azarlayıp daha çok kalbini kırar ve Haver'e nikâh kıyıp yalıya getireceğini söyler. Nevzad ağlar, yalvarır, ayaklarına kapanır. Bihrüz uyur, Nevzad sabaha kadar ağlar. Bir hafta sonra bir gece Bihrüz, Haver'den vazgeçtiğini başka hiç kimseyle görüşmeyeceğini fakat bir şartı olduğunu söyler. Şartı yalının kendi üzerine geçirilmesiydi. Nevzad ise böyle bir şeye gerek olmadığını kendisine ait her şeyin Bihrüz'a da ait olduğunu çünkü kendisinin bütünüyle Bihrüz'a ait olduğunu ifade eder. Fakat Bihrüz'u kaybetmemek Nevzad için her şeyden önemli olduğundan dadısının tüm engellemelerine rağmen yalıyı Bihrüz'a verir. Bundan sonraki üç ay çok mutlu geçer. Bihrüz gece eğlencelerini, Haver'i ve evliliklerinde huzur kaçırarak her şeyi bırakır.

Bir akşam Bihrüz çok endişeli bir şekilde eve gelir. Nevzad'ın ısrarları üzerine derdini anlatır. Haver'in peşini bırakmadığını ondan kurtulmanın tek yolunun Nevzad'ın gidip onunla konuşması olduğunu söyler. Nevzad bunu hiç düşünmeden kabul eder. Bihrüz'un dediklerini aynen uygular.

Kadıköy'e gider ve Bihrüz'un dediği gibi yaşlı bir kadınla karşılaşır. Kadına Haver Hanım'ı çağırmasını söyler. Kadın, Haver'i çağırmak üzere çıkar fakat on beş dakika geçmez ki dışarıdan bir gürültü duyulur. Dışarı baktıklarında taşlıkta bir genç ve kalabalık toplanmış vaziyettedir. Zabıta memurları apar topar taşlıktaki genci alır sonrasında hemen Nevzad ve dadısını çekiştirerek götürürler. İki günün sonunda tahliye edilirler. Nevzad iki gün boyunca sadece Bihrüz'u düşünür. Bihrüz'un kayıtsızlığına, onları merak etmemiş olmasına anlam veremez. Bunları düşünerek yalıya varırlar fakat yalıyı açan olmaz. Komşularına gider fakat evine kabul eden çıkmaz. Herkes Nevzad ve dadısını kapıdan çevirir. "Bihrüz,

uğradıkları iftirayı herkese duyurmuş Nevzad herkes tarafından iffetsizlikle suçlanır olmuş.” Nevzad üzüntü içinde Beylerbeyi’ndeki eski çalışanlarının evine gider. Oradan Bihruz’a bir mektup gönderir. Mektuba Bihruz’un cevabıysa:

“Kocas, ailesi, namusunu muhāfazaya bedel, Moda burnunda baskın veren bir meluna bu muamele layıktır.” şeklinde olur.

İki hafta sonra Bihruz ve Haver’in nikâh haberi gelir. Bihruz’un nefsi için namusunu boşamış olmamak adına namusuna böyle bir iftirayı layık gördüğünü anlar.

Üzüntü içinde Bihruz’a bir mektup yazar ve tabii ki Bihruz’dan bir cevap gelmez. Nevzad hayatının sonuna kadar Beylerbeyi’ndeki misafirliğini sürdüremeyeceğini bildiği için ev aramaya başlar. Ellerindeki tek para Bihruz’un ona taktığı zümrüt yüzük ve kıymetli bir iğnedir. Bunlar da iki yüz lira kıymetinde olur.

“Moda’ya gittiğimiz gün rakı beme karşı müzeyyen görünmek için üzerimde hülli yatımdan bir iğne ile Bihruz’un nişane-i namzedi olarak verdiği zümrüt yüzük vardı ki ikisi iki yüz lira kıymetinde idi.”

Bu paranın bir kısmıyla Ahırkapı civarında bir ev tutarlar. İki buçuk ay bu şekilde yaşadktan sonra mahallelinin sürekli rahatsızlık vermesi sebebiyle taşınmak zorunda kalırlar. Bu şekilde üç ev değiştirdikten sonra nihayet taşındıkları dördüncü evde mahallelinin baskısından kurtulur ve orada yaşamaya devam ederler. Kısa süre sonra Nevzad acı ve hüzn içinde ölür. Bihruz ve Haver ise Nevzad’dan çok daha kötü bir durumda yaşamlarını sürdürmeye devam ederler. Haver evliliğinin birinci ayından itibaren yalıya yabancı erkekler alır Bihruz ise bu duruma sesini çıkaramaz vaziyettedir.

Ve hayatı bu şekilde son bulur. Haver’in içler acısı durumu ise yazar tarafından okuyucuya aktarılmaya bile değer görmemiş *‘Haver’in ise netice-i hâli ortaya düşmüş esafil-i nisvanın en perişanlarına şebih olduğu için tafsile hacet görülmedi.’* şeklinde bir son yazılmıştır.

2.3. Zaman

Eserde olaylar belli bir düzlemde gerçekleşir. Olayların gerçekleştiği düzlem, romanın önemli öğelerinden biri olan zamandır. Eserin başarılı olması için zamanın çok iyi kurgulanması gerekir. İncelediğimiz romanda zaman kronolojik olarak ileriye doğru akmaktadır. Sadece bazı bölümlerde geriye dönüş yapıldığını görmekteyiz. Birincisi romanın başlangıcında Nevzad okura ölü olarak gösterilir sonrasında geriye dönüşle olaylar okuyucuya aktarılır. İkincisi ise Nevzad Hanım ve dadısının aldatılarak Haver Hanım'ın evine gönderilme sebebinin anlaşılması amacıyla yapılır. Bu bölümler dışında romanda kronolojik ilerleyen bir zaman algısı vardır. Olayların ne kadar sürdüğü okura Nevzad Hanım'ın yaşıyla aktarılmıştır. Bir buçuk yıl sonra, üç ay sonra ibareleri kullanılarak geçen süre hakkında bilgi verilmiştir. Romanın başından sonuna kadar geçen süre sekiz yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Roman sonunda Nevzad Hanım'ın Bihruz'a yazdığı veda mektubunun üzerinde bile herhangi bir tarih yer almamış, geçen süre bize Nevzad Hanım'ın yaşıyla aktarılmıştır. Olaylar, “20 Şubat sene 314 Edirne” ibaresiyle başlayıp Nevzad Hanım'ın gözünden yaşananlara bakılırken verilen

“Bu dakika, bugün, bu an ki bin iki yüz (....) senesi nisanının on dördüncü leylei siyahına hâtime-keş oluyor onları bir hâb-ı nûşin içinde bulundurmaktadır.” ibaresi ile son bulmaktadır.

On yedi yaşında tanıştığı Bihruz Bey'le on sekizinde evlenir olayların son bulmasından sonra da yaşının yirmi dört olduğu belirtilmiş, hayatının son bulduğu yaşı ise yirmi beşten sonrası olarak verilmiştir. Böylelikle roman sekiz yıllık bir süreci kapsamış olur.

“Bir vakit sabahlara, akşamlara kadar bana umumiyetle bir gelin odası haline koyup her tarafını saadetlerle, ümidlerle, ikbal ile tezyin ve tefriş ettirdiğiniz şu baharistanı hayat yirmi beş yaşına varmadan mezar mı olsun?”

“İnfîlâk-ı sabaha karşı sayesi sath-ı bahirde bir nur-ı bî-karar şekli gösteren sengi mezarı sana bir muhtıra-i mâ-sebak olmak lazım gelirken baban olduğu zaman sana babalık etmiş bir kayınpederinin yirmi beş yaşındaki evladını namusundan vurarak öldürdün.”

2.4. Mekân

Bir eser olaydan, zamandan ve mekândan bağımsız olamaz. Bu sebeple edebi eserlerde mekân önemli bir yer tutar. Feryad romanında mekân derinlikli tasvirlerle değil yüzeysel bir şekilde aktarılmıştır. Mekân işlevsellikten ziyade romanda bir fon oluşturmak amacıyla kullanılmıştır.

İncelediğimiz romanda mekân olarak birden çok yer karşımıza çıkmaktadır. Bunların en önemlisi Edirne’de bulunan yalıdır. Roman boyunca yalıyla ilgili herhangi bir tasvir, betimleme yapılmamıştır. Tüm mekânlar çok yüzeysel bir şekilde verilmiş derinlikli tasvirler yapılmamıştır. Yalı roman sonunda karşımıza, kahramanların sahip olabilmek için çaba harcadığı bir yaşam alanı olarak çıkmaktadır. Bihruz ve Nevzad çiftinin yaşadıkları yalı roman başında sadece yaşadıkları mekân olarak karşımıza çıkarken romanın devamında Bihruz Bey’in onun tek sahibi olabilmek için oyunlar oynamasıyla önemli bir hal almıştır.

İkinci önemli mekânımız ise Haver Hanım’ın evidir. Bu mekânın önemli olmasının sebebiyse romanın yönünü değiştirecek hadiselerin o evde gerçekleşmiş olmasıdır. Bihruz, Nevzad Hanım ve dadısını o evde iftiraya uğratar. Bu sebeple bu ev romanın seyri için önemli bir konumdur.

Romanda adı geçen ve olayla ilişkili diğer mekânlar ise Beylerbeyi ve Kadıköy’dür. Kadıköy, Haver ve Bihruz’un buluşma yeri olan semttir. Bihruz, Haver için Kadıköy’e yerleşmiş ve Kadıköy’de birlikte gezintilere çıkmıştır.

Beylerbeyi, Nevzad Hanım’ın iftiraya uğradıktan sonra taşınmak zorunda kaldığı semttir. Ev tutana kadar bir süre Beylerbeyi’nde kalır.

“Beylerbeyi’nde kendi çıraklarımızdan biri vardı. Vağanın henüz etrafa şüyü bulmamış olması ihtimâline istinaden oraya gitmek taşavvurunda bulunduk. Çünkü başka çaremiz kalmamıştı. Vâkıa gittiğimiz yerde kapıyı açtırmağa muvaffak olduk.”

Bir süre sonra ev bulup Beylerbeyi’nden taşınırlar. Taşındıkları ev İstanbul’da Ahırkapı civarında çıkmaz bir sokaktır.

“Binaenaleyh İstanbul’da, Ahırkapı civarında, çıkmaz bir sokağın içinde karanlık bir ev tuttuk.”

Yaşadıkları evden mahallelinin sık sık rahatsızlık vermesi sebebiyle kısa süre sonra taşınmak durumunda kalırlar. Birkaç ay içerisinde üç mahalle değiştirerek güvenli bir ev tutabilirler. Taşındıkları dördüncü ve son ev Fener Mahallesi’nin ücra bir köşesindedir.

“Binaenaleyh gece kapımız çalınmak, evin önünde na’ra atılmak, penceremiz taşlanmak gibi açılmış yaraya pek çok hançerler saplandığından başka nihayet mahallelinin ibramıyla evden tard ü ihrac olunduk. Bunlara karşı ise hiçbir destgîr-i imdadımız yoktu. Birkaç ay zarfında üç mahalle değiştirdik. Dördüncüsü olan şu ikâmetgâh ki Fener mahallesinin yine muzlim ve müthiş bir câ- yı tenhasındadır.” Nevzad Hanım’ın hayatının son bulduğu mekân olması sebebiyle önemlidir.

2.5. Şahıs Kadrosu

Feryad isimli romanın başkışileri Nevzad Hanım, Bihruz Bey ve Haver’dir. Olay bu üç kahraman etrafında gelişmiştir. Nevzad Hanım ve Bihruz Bey evlidir ve evliliklerinin bozulmasının sebebi Bihtuz Bey’in Haver’le olan yasak aşkıdır. Aldatma temasını bu üç kahraman etrafında işlemiştir. Yardımcı karakterlerse Ahmed, Nevzad Hanım’ın babası, dadısı ve yine romanda ismi verilmemiş olan Nevzad Hanım’ın ailesinin eski mihmandarıdır.

2.5.1. Nevzad Hanım

Romanın kadın kahramanlarından biri olan Nevzad Hanım, olumlu kadın tipinin temsili evine bağlı bir kadındır. Çok iyi bir eğitim alması yönüyle de Nevzad Hanım örnek bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Altı yaşına geldiği zaman başladığı eğitim hayatı boyunca bildiği Fransızcanın yanında Arapça, Farsça öğrenmiş, edebiyat ve tarihe de yoğun ilgi beslemiştir.

“En ziyade şiir ve edebiyattan zevk alırdım. İstihrac-ı meanîsine kesb-i kudret ettiğim günden beri Divan-ı Fuzuli bir munis-i hemhalim makamına kaim olmuştu. İstidadım sertâpa-yı sevda idi. Fakat o zaman bir muhabbetin neşe-yab-ı teheyycatı değildim. Mâmâfih Fuzuli’nin şiiri gibi âşıkane eşarı okudukça bir

aşk-ı mücessem kesilirdim. Hele müşarün-ileyhin efsanesi ile Şeyh Galib'in Hüsn-ü Aşk'ı tamamen ezberimde idi. Şiir ve edebiyattan başka tarih mütâlaasından mahzuz olurdum. Kurunı selase tevârihinin ekserini elsine-i muhtelifede okuyarak hâlimce kesb-i vukûf eyledim. Bu vukûf ise beni başka cihanlara, başka ömürlere ircâ' eyler, başka insanlarla, başka âlemlerle görüştürürdü. Bilhâşşa Osmanlı tarihinin tedkiki-i gavamizi meftun ve meshuru olduğum meşagilden idi."

Roman boyunca yaşadığı olumsuzluklar karşısında tavrını değiştirmemiş anaç ve affedici tavrını evliliğini devam ettirebilmek için sürdürmüştür. Roman sonunda da yokluk ve acı içinde hayatını kaybetmiştir.

"Nevzad o nisanın yirmi dokuzuncu günü, âh-ı tazallumünü şimâh-ı kadre eritirerek bâr-ı hayâtından kurtuldu. Şimdi Rumeli Hisarı'nın تنها ve garibane bir hakisterinde bir avuç topraktır."

2.5.2. Bihruz Bey

Romanın erkek başkahramanı Bihruz Bey, genç, yakışıklı, çapkın bir beydir. Fiziksel özellikleri, romanda Nevzad Hanım'ın ağzından şu şekilde aktarılmıştır:

"Bihruz şekl ve sîmâ nokta-i nazarından cidden şayan-ı meyl-ü takdir idi. Uzunca boyunun leţâfet-i endamına verdiği revnak, levendane, çâlâk hareketini, celbi nazarda bir kuvve-i miknatisiye haline koymuş, nigah-ı hayreti daima meluf-i teemmül olduğunu î mâ eyleyen siyah gözleri, ince kaşlarıyla kıvrıcık saçları buğday rengindeki sîmâsına yakışmış, bıyıkları henüz terlemiş, ağzı burnu mütenasip, elleri ayakları ufak, evzâ'ı ve etvârı kibârâne bir genç idi."

Tanışmaları ise Bihruz Bey'in yalıya gelmelerinin sıklaşmasıyla olmuştur. Bu sayede birbirlerini görme imkânı bulmuş ve evlilik kararı vermişlerdir. Zaten tanışmalarının yalı dışında bir yerde gerçekleşmiş olması o dönem için çok mümkün olmayan bir durumdur çünkü yaşadıkları dönem itibarıyla kadınların sıklıkla evde olduğu dışarı çıkmaları gerektiğinde de yanlarında herhangi bir yardımcı, dadı vs. olmasını gerektiren bir dönemdir.

Evliliklerinin ilk bir buçuk yılında evine ve eşine bağlı olan Bihruz Bey yavaş yavaş yalıya gelmemeye başlamış bunun sebebi ise gizli aşkı Haver'dir.

Bihruz Bey yasak aşkını meşrulaştırmak, toplumun kabul göreceği bir biçimde birlikte yaşayabilmek için eşi Nevzad Hanım'a iftira atmaktan geri durmamış onu komşularının, dostlarının gözünde iffetsiz kadın konumuna düşürmüştür. Neticede de amacına ulaşmış Haver'le hayatını birleştirmiştir. Hayatı, Haver'in evlilikleri süresince başka erkeklerle birlikte olduğunu bilerek ve görerek son bulmuştur.

“Bihruz’a gelince Haver ile izdivacının birinci ayı nihayetinden itibaren Haver yalıya bigâne erkekler kabulüne başlayarak bir sene kadar gafletinden bi’listifade Bihtuz’u bednam edip badehü Nevzad hakkında tertip ettikleri melanet aynen yalıda vukû bulduysa da Bihruz kadını pek sevdiğinden tesir-i sevdası ile ömrünü sefalet vakf eyledi. O yüzden mâ-melekini harâp edip nihayet Nevzad’da daha sefil, daha perişan şürette Gureba Hastahanesi’nde teslim-i vücud eyledi.”

2.5.3. Haver

Haver, romanda karşımıza evliliğin bitmesine sebep olan iffetsiz ve ahlâksız bir kadın olarak çıkmıştır. Fiziksel özellikleri romanda Nevzad Hanım’ın ağzından şu şekilde anlatılmıştır:

“Bi-iltizam çarşıdan çıkardığı altın rengindeki sarı saçları rûhsare-i gülğûnunu okşayarak tabii bir intizam-ı lâ-kaydâne ile gerdene dökülmüş, kaşları ince, ebrî mavi gözleri gayet mahzun, delîle-i naz-ı nuhûset olan burnu çekme... Ağzı ufak, meyyal-i tebessüm, çehresi latif idi. Halinde fevkalade sadelik ile o nispette bir hüzn-i tabii bulunduğu halde bana sürurundan raksa gelmiş gibi göründü. Arkasında düz, sade, kıbarane bir çarşaf vardı. Endam-u hıramı latif ve nazenin idi. Halinden ise gayet dilâşub ve işvekâr olduğu anlaşılırdı.”

Haver, iffetsiz kadın temsili olması sebebiyle hakkında bilgi verilmeye gerek duyulmadan roman sonlandırılmıştır.

“Bu son zevcinden de müfarakati müteakıp ailesi tarafından kabûl olunmayarak âkıbet şahid-i pazar olan Haver’in ise netice-i hâli ortaya düşmüş esafil-i nisvanın en perişanlarına şebih olduğu için tafsile hacet görülmedi.

2.5.4. Dadı

Dadı, Nevzad Hanım'ın her anında yanında olmuş annesini küçük yaşta kaybetmiş Nevzad'ın roman boyunca destekçisi olmuştur. Olayların seyrinde de büyük rol oynamış Bihruz Bey'i takip ederek yasak aşkının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Nevzad Hanım ve dadısı uğradıkları iftira sebebiyle kalacak yer bulamazken onlara evini açan eski mihmandarları ise olayların sonunda romana girmiş Nevzad Hanım'ı içinde bulunduğu zor durumdan bir nebze de olsa kurtarmıştır.

“Mihmandarımız o zaman-ı nekbetimde bir insana yakışacak kadar ulüvvi menzilet gösterdi. ‘İffetiniz sizi bilenlerin malumudur. Kaza, iftira herkes içindir. İşin sonunu bekleyelim. Olanı anlarız. Her inleyen ölmez. Azıcık işin ateşi kesilsin. Eğri, doğru meydana çıkar... Mesele düzelinceye kadar bize misafir olursunuz. Misafir değil buradaki evinizde oturursunuz. İnşallah namusunuz temizlendikten sonra Bihruz Bey’le tecdîd-i akd için de çare bulunur.’ dedi”

2.5.5. Bahçıvan

Nevzad Hanım'ın komşusunun bahçıvanı, karşımıza sadece bir bölümde çıkmıştır. Nevzad Hanım ve dadısı, Haver'in evinden yalıya döndüklerinde kapıyı açan olmamış onlar da bu sebeple komşularına gitmişlerdir. Fakat romanda Nevzad Hanım'la muhabbetlerinin gayet iyi olduğu belirtilen komşuları o gün onları görmek bile istememiş bahçıvanları aracılığıyla kibar bir şekilde gitmelerini istemiştir.

“Nihayet hem akşama kadar vakit geçirmek ve hem de yalının hâlini anlamak emeliyle ittisâlimizdeki komşuya girmeğe mecbur oldum... Kapıyı çaldım. Açıldı. Bahçıvan çıktı. Civarda bulunanların cümlesi beni tanır ve hürmet ve tazimde kuşūr olunmazken bahçıvan fevka'l-me'mul abûs bir çehre gösterdi:

- Evde kimse yok, dedi. Yabancı yer olmadığı için evde kimsenin bulunmaması benim duhulümde mâni olamazdı. Binaenaleyh girmek istedim. Bu sefer bahçıvan doğrudan doğruya menederek:

- Hanımlar tenbih etti. İçeri girmeyeceksiniz! diyip kapıyı kapadı.”

Haver'in evindeki ihtiyar kadın, bahçıvan ve dadı gibi ihtiyar kadının da adı

verilmemiş romanda “ihtiyar kadın” şeklinde geçmiştir. Karşımıza Nevzad Hanım’ın Haver’in evine gittiği bölümde Haver’i çağırma amacıyla çıkmıştır.

“Gittiğimiz yerde kapıyı bize hakikaten ihtiyar bir kadın açtı. İsmimi bildirdim. Fevkalade hürmet-ü riayetle:

- Geleceğinizi biliyordum, diyerek içeri aldı.”

2.5.6. Ahmed

Olayların Nevzad ve dadısı tarafından anlaşılmasını sağlayan yalının çalışanıdır. Ahmed, Nevzad ve dadısını Haver’in evine götürür iftiraya uğrayacaklarını bildiği için de onlar içeri girince oradan kaçmıştır. Ahmed’in romandaki rolü olayların çözüme kavuşmasıdır çünkü bir tesadüf üzerine dadıyla karşılaşp her şeyi itiraf etmesiyle Nevzad iftiraya uğradığını ve bu iftirayı planlayan kişinin de Bihruz olduğunu öğrenmiştir.

2.6. Aldatma Teması

Aşk bazı durumlarda hüznün bazı durumlarda mutluluk kaynağıdır. Bu yönüyle edebiyata sıklıkla konu olmuş, aşk ekseninde birçok eser verilmiştir. Feryad romanına baktığımız zaman aşk ve ayrılığı, aşk ve kederi birlikte incelemek durumundayız çünkü bu romandaki aşk; ayrılık, gözyaşı, ihanet ve kederi beraberinde getirmiştir. Aşkın bu denli bir hüznün kaynağı olmasının sebebi aldatma dolayısıyladır. Servet-i Fünûn Döneminin karamsar havasını fazlasıyla hissettiğimiz romanda Nevzad Hanım ve Bihruz Bey’in aşkı, sonrasında da Bihruz Bey’in Haver’e olan yasak aşkı anlatılmıştır. Bihruz Bey’in Haver’e olan aşkı Nevzad Hanım’ın gözyaşı ve kederi olmuş; eserde, aldatılan kadının ruh hali üzerinde durulmuştur. Sosyal hayattaki rolleri bakımından birbirinin tam zıddı olan iki kadın kahraman üzerinden kadının toplumsal konumu aldatma izleğiyle aktarılmıştır.

Sevilme ihtiyacı sebebiyle insanlar birbirleriyle çeşitli ilişkiler kurmuştur.

Bu ilişkiler toplumun en küçük yapısı olan ailenin temellerini oluşturmuştur. Aile iki farklı insanın hayatını birleştirmesiyle oluşur. İki farklı hayatın birleşmesi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi duygusal ve fiziksel tatminsizliktir. Taraflardan birinin ilişkide tatminsizlik yaşaması onu ilişkiden uzaklaşmaya, ilişkiyi sonlandırmaya ya da toplumda ne kadar kabul görmemiş olsa da en yaygın sonuçlarından biri olan aldatmaya itmiştir. Aldatmanın bilinç dışı ögeleri ortaya koymayı amaçlayan psikanalitik kuramsal sebebine bakacak olursak oedipus ve elektra kompleksleriyle bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰ Yetişkinlikte ilişkilerde yaşanan sorunların temelinde, anne ve babayla olan rekabetin kritik dönemlerde başarılı bir şekilde çözülememiş olması yatar. Yani çocuk anne veya babayla olan rekabetini kritik döneminde başarılı bir şekilde çözemezse ileride yetişkinlik döneminde yaşayacağı ilişkileri de bu durumdan olumsuz etkilenecek ve aldatma gibi durumlar söz konusu olacaktır.

Aldatma, aldatılan tarafın psikolojisinde derin izler bırakması sebebiyle edebiyata çok defa konu olmuştur. Aynı zamanda oedipus ve elektra kompleksi kaynaklı aldatmaların da edebiyatta yer aldığı görülmüş bu konu etrafında başarılı eserler verilmiştir. Türk edebiyatında aldatma temasının önemli örneklerinden biri de Aşk-ı Memnu romanıdır. Aşk-ı Memnu'da Bihter ve Nihal'in elektra kompleksleri eş seçimlerini dolayısıyla da tüm hayatlarını etkilemiştir. Bihter, kocasını aldatan ihtiraslı bir kadındır bu yasak aşkının bedelini de canıyla ödemek durumunda kalmıştır. Romancılık geleneğinde aldatan kadınlar hayatından çeşitli sebeplerden ötürü memnun olmayan farklı yaşam arayışlarına giren ve sonuçta da en büyük zararı kendi gören kadınlar olmuşlardır. Yazarın kadını cezalandırma biçimi olarak da nitelendirebileceğimiz bu durum kadının intiharı, yanarak ölmesi gibi çeşitli trajik olaylarla son bulmuştur. Türk edebiyatında Bihter'den önce de birçok kez aldatma temasının işlendiğini söyleyebiliriz. Bunlardan bazıları Ahmet Mithat Efendi'nin *Yeryüzünde Bir Melek*, *Karnaval*, *Vâh* ve *Taaffüf* adlı romanlarıdır. Fakat 19. yüzyılda Osmanlı kadını aldatma gibi kabul edilmez bir durumun içine sokmak hiç de kolay olmayacağı için ilk dönem romanlarında

¹⁰ Deniz Polater, "Elektra Kompleksi Bağlamında Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Babalar ve Kızları" *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 52, (2022), ss. 163-180.

aldatma kalben bir aldatmanın ötesine geçmemiştir. Kadınlar aşklarını oldukça saklı tutmaya çalışmış bu aşkla değişip dönüşmüşlerdir. Servet-i Fünûn dönemine gelindiğine kadınlar duygularının peşinden gitmeye başlamıştır. Bu kadın tavrı, okuyucunun ilgisini çekmiş romanlara ilgiyi artırmıştır. Bu sebeptendir ki aldatma teması edebiyata iyice yerleşmiştir.

Aldatma, bireysel duyguların toplumun değer yargılarıyla karşı karşıya gelmesine sebep olan bir tema olması sebebiyle romanlarda sıkça işlenmiştir. Aldatma sadece duygusal ilişkiden ibaret olmayıp kahramanın kendi kimliğine, ailesine ve yakın çevresine de bir ihaneti olarak kabul edilmiştir. Bu sebeptendir ki incelenen romanda, Bihruz Bey aldatan eş konumunda olmaksızın “ıffetsiz bir kadınla evlenmiş mağdur erkek” rolünü tercih etmiş ve eşi Nevzad Hanım’a iftira atmıştır. Çünkü Bihruz Bey, yasak aşkıyla Nevzad Hanım’ı karşısına alabilecek cesaretle fakat toplumun ahlâk anlayışına meydan okuyabilecek cesaretle değildir.

İncelediğimiz ‘Feryad’ romanı da bir aldatma üzerine kuruludur fakat burada aldatan kadın değil erkek olmuş, aldatılan kadının duyguları üzerine yoğunlaşmıştır. Nevzad Hanım, gösterdiği sakinlik ve fatalist tavırları sebebiyle Servet-i Fünûn kadınlarından ayrılmaktadır. Aldatılmanın vermiş olduğu acıya ve uğradığı iftiraya rağmen intikam almamış acı içinde ölümü beklemiştir.

“Feryad” Farsça “yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırma, haykırış, çığlık, âvâze ve imdat isteme, yardım dileme anlamlarına gelmektedir.¹¹ Romanın genel perspektifinde bu feryatlar aldatılan kadının yardım dileme haykırışları olarak karşımıza çıkmış fakat kadının sesi çevresinden kimse tarafından duyulmamıştır. Roman boyunca Nevzad’ın yanında sadece dadısı olmuş, sorunlarla kendi başına mücadele etmek zorunda kalmıştır. Romanda başkahramanların isimleri de dikkate değerdir. Nevzad; yeni doğmuş, yeni hayat anlamlarına, Bihruz; ismi iyi gün, güzel gün anlamına, Haver ise günün doğduğu yön, doğu anlamına gelmektedir. Üç ismin anlamına baktığımız zaman üçü de yeni bir hayatı işaret eden anlamlara gelmektedir. Nevzad, Bihruz’la evlendiğinde yeni bir hayata başlamış evliliği son bulduğunda ise yeni doğmuş bir bebek gibi hayata sıfırdan başlamak durumunda kalmıştır. Evi, semti, tüm çevresi değişirken her şeyi kendi çabasıyla yapmak zorunda olan bir kadın olarak eserde yer almıştır. Bihruz, iyi ve güzel günün

¹¹ Kubbealtı Lugati.

peşinde koşarken içinde bulunduğu gerçek anlamdaki güzel günleri kaybetmiştir. Haver için Nevzad'ı terk etmiş fakat Haver'den umduğu sevgiyi görememiş yaşadıkları yalıya birçok erkeğin girip çıkmasına şahit olduğu bir evliliğin içinde bulmuştur kendini. Haver, tam anlamıyla günün doğuş anı kadar göz alıcı güzelliğiyle farklı erkeklerle görüşmeye devam etmiş fakat görüşmelerini artık iftirayla Nevzad Hanım'dan aldıkları yalıda yapmaya başlamıştır. Haver hayatı boyunca sahip olamayacağı lükse ve yalıya Bihruz Bey sayesinde ulaşabilmiştir.

Feryad isimli eserde aşk, evlilik, aldatma temaları üzerinde durulmuştur. Aldatılan kadının ruhunda açılan yara Servet-i Fünûn Dönemi'nin sanatlı dil ve anlatımına uygun bir şekilde kaleme alınmıştır. Feryad romanında, ses tekrarlarından kaynaklı mensur şiir havası olduğunu söylemek bile mümkündür. Olaylar, Vecihi'nin şairâne üslubuyla aktarılmış, dil son derece sanatlı bir şekilde kullanılmıştır. Eserin başından sonuna kadar hâkim olan karamsar hava Bihruz Bey'in eşi Nevzad Hanım'ı aldatmasıyla daha yoğun bir hal almış; aşk, kederin ve hüznün başlatıcısı olmuştur.

3. FERYAD

Muharriri: Vecihi

Maarif Nezaret-i Celilesi'nin Ruhsatıyla

İkdam Gazetesi'ne tefrika edildikten sonra ayrıca kitap şuretinde daîi temsil edilmiştir.

Dersaadet - İkdam Matbaası

1315

Feryad

1

“Feryad, bahar-ı ömründe hazân-zede-i baht-ı nâ-sâz olmuş bir yetimin enîn-i mazlumânesidir ki aheng-i hazîni bir mağbereden akseden âh-ı tahassürü bir vartagâhı tezelsülden işitilen nale-i istimdadı andırır.

Ben feryadı işittiğim vakit, mahkûm-ı tesiri olan "Nevzad" bîçaresi, firâş-ı ihtizârının esiri idi. Şoluk dudaklarıyla sîmâ-yı zerdi, daha hâk-i siyaha takallüb etmemişti. Kesik nefesi, inkıtâa meyyal bir şurette, şadr-ı mecruhunu tehviz eyliyordu.

Teslîm-i ruhu andıran âh-ı mazlumânesi ise haqîqaten bir feryaddan ibaret kaldı. Fakat serencâmına vukûfum hasebiyle- feryadının icmâl-i meali şu kitabı vücuda getirdi.

Nevzad sonra berf ü bâran-ı şitâ altında çürümüş nağl-i nâzenîn şeklindeki vücuduyla mażi gibi tebaud ede ede unutulmuş bir mevta oldu. Sîmâ-yı hazîni, ruhsâre-i hazân rengi toprak kesildi. Dudakları bitti. Dendânı döküldü. İzâmı çürüdü. Lâkin aksi vâveylâsı henüz sîmâh-ı teessürden zâil olmadı. Mezarı ise günde birkaç pâ-yı tesâmühün pâmâli bulunduğu için hâb-gah-ı ebedîsi bugün feyz- i tabiatle yetişmiş sebz-i berg-i çemenden bile mahrûmdur.

Toprak olmuş kalbi, hâke serilmiş saçları gibi serencâm-ı hayâtı da mağlub-ı

nisyân olmamak için meal-i feryadını -kendi lisanından- bir vasiyetnâme şeklinde yazdım. Mâzî olan müstaķbelini şu sütün-ı siyah arasında řubķ-ı sadık gibi izhâra çalıştım. Feryadın tefsîri benim, ahengi Nevzad'ındır. O feryad etti, ben tercüme eyledim. Maķşat dâmen-keş-i ĥayât olmuş bir ölünün ibkâ-yı nâmıdır. Buna azmeden hâme-i ihtisâs ise velev benimki kadar kem-nisâb-ı ķudret bulunsa da-sâmit mezar taşlarına tarih-i vefat ĥakkeden âhenîn kalemlerden daha kaviyyü't-tesir olur zannederim.

20 Şubat Sene 314 Edirne.

Nevzad'ın tefrîşî seng-i muşallâ, rengi mevt-i müebbed, örtüsü kefen şeklindeki firaş-ı ihtizârından akseden feryadı bana şu mealî işrab eyledi.

2

Bin iki yüz (...) sene-i hicriyesi nevbahârının bir küşâyışli şabâĥında, kamer dâmân-ı âsmânı öperken doğmuşum. Dünyaya nasıl geldiğimi bilmem. Fakat sonra gelenlerden istidlal ederim ki besmele-i enfâs-ı ĥayâtım bir naliş-i yetimânedен ibaret kalmış.

Mürûr-u zamân ile biraz büyüyerek meşhudâtımı idrak edebilmek ķudretine vâşıl olduğum vakit, ailemi oldukça refah-u saadet içinde buldum. Kaderin iķâmetimize baķsettici mesken, füyuz-ı baliğ-a-ı tabiatle müzeyyen bir cay-ı dilküşâde idi. Pişgahımız Kâh rüzgarın mevcedâr-ı telâtum, Kâh sükunet-i havanın âyinedân-ı leţâfet, haline koyduğu Boğaziçi denizi, mavramız bazen berf ü baran-ı şitanın kefen-puş-ı ihtifâ, bazen sonbaharın afetzed-i teverrüm, renginde gösterdiği kuhistanı püreşcâr, maĥall-i iķâmetimiz ise Vaniköyü'nün çiçekler, çimenler arasına saklanarak sevdalı gönüllerde maķarr-ı aram bulmuş ümîd-i beyhudeyi andırır, bir sayfiyesi idi. Güya ķudretin bir bağzâr-ı leţâfeti mehd-i tevlîdime zemîn-i maķşûş olmuş da baharın sâzendegân-ı tuyûru istirâĥat-ı tıflâneme ninni-hân tayin edilmişti.

Validem şabâĥat-ı tıflânemin renginde nakîsa-i ibtisam görmekten başka bir şey dönmez; pederim gibi herkes beni severdi.

Meşâib-i cihan görmekten ağarmış saçları ķahr u zehr-i sefalet yemekten

dökülmüş dişleriyle evahir-i ömrü gençlikte taklide çalışır bir lalam, dūş-ı aczine saçılmış gîsûvânı beyaz kurb-gâh-ı ehadiyete uzanmış kâmeti münkesir, sadedil bir dadım vardı. Terbiyeyi zamāndan, kerem ü serd-i hikmeti taliden görmüş bir mürebbiye elinde idim. Oturduğum, gezdiğim yerlerde bütün meşhudâtım rahat u saadetten ibaret idi.

Çocuktum. Fakat fevkalâde naz u nevâziş içinde perverde bir tıfl-ı mesud idim. İlcâ-yı şabâvetle ağlasam önümdeki bedâyi-i bahar bana hânde-i tesliyet gösterirdi. Güldükçe karşımda güller, laleler açılmış görürdüm. Hülâsa saadet bana bir dâye-i ezeli olmuştu.

Bahar mevsimlerinde çiçekleri yiyen kuzularımdan başka derdim, endişem yoktu. Her zamân için ayrı ayrı eğlencelerim vardı. İkâmetgâhımız yirmi kişiye âşiyânı refah olmuş bir sâhil-hâne idi. Ben ise yirmi kişilik bir ailenin nûr-ı çeşm-i iftihârı idim.

Altı yaşında beni tahşile sevğ ettiler. Mürebbiyemden başka bir hoca tahsîs olundu. Okumağa başladım. Tahşile bir derece hevesim vardı ki hiç kimsenin muâhezesine marûz olmadığım halde nefsimdeki lâ-kaydî-i ikbâl ile beraber kitaplarımın adeta esîri idim. Bir kâil-i muqtedir zâde-i tâbını; bir feylesof hikmet-i hayâtı, bir valide mahsûli ömrünü, bir öksüz anasını ne kadar severse kitaplarım o derece meftun idim.

Elif-ü bâyı bitirdim. Tahşili ilerlettim. Biraz Arabî bir parça da Farsî anlamağa başladım. Fransızca'yı zaten mürebbiyemden öğrenmiş idim. Mâmâfih en zevk aldığım muâlâa kitâb-ı kainatın sûtur-ı şahâyif-i haqîkatî idi.

Şikeste-hâl gördüğüm bir nihâlin sebep-i inkisârını hocamdan sorardım. Kuşların tercüme-i feryadını, kuzuların âheng-i şedasını bana ifhama çalışırdı.

Hengâm-ı şabâvet. O zamân-ı mesud ki aks-i hayal gibi pîş-i nazardan kaçmakta leâfet-i şabâh ile yarışır. Mahiyet-i hayâtı bilmediğim bir zamân-ı azâdîde beni pek mesud yaşattı. Şimdi o günleri yâd ettikçe bir ıztırâb duyarım ki güya rûhum mâzîye rücu eyler de muvaqqaten karanlık bir mezar içinde sayıklayarak enîn-i tazallumünü nigâh-ı ümid gibi müstağbelin muntehâ-yı ifâkate kadar eriştirir.

Hengâm-ı tufûliyet içinde yalnız bir mâteme musadif oldum ki evde validemin yedinci sâl-i hayâtına teşâdüf eden zıyâ-ı ebedisi idi. Kendisini pek severdim. Dünyada hiçbir ümid bana onun zevk-i muhabbetini ihsâs edemezdi.

Binâenaleyh çocuk olmakla beraber o matem-i zıyâna ciddi bir inkisâr-i kalp ile mahkûm olmuşum. Fakat halden tebaudü nisbetinde vuquâtını unutturmağa müstaid olan zamân sonraları bu mâtemi bir tees s ü r-i mütehassırâne haline koyarak Rumeli Hisarı'nda hâk-i hasrete tevdi edilmiş vücud-ı zaîfinin taşlar altındaki simâyı mütebessiminden fikrimde -rüyâyı andırır- bir hayal-i nâzenin yâdigâr kaldı.

3

On üç on dört yaşlarına geldiğim vakit tabiat bende külliyyen başka bir istîdadı heyecan uyandırdı. Güya ki unfuvan-ı şebab-ı yâdigâr tab-ı heveskâr olarak rüyet-i ezvâkı hayâta maşşûş bir dürbünüm idi. Heyet-i mevcudiyetin en gamiz nükatını, en vâzıh şahâyif-i tefsir şeklinde gösterir, mevcudiyetimi, hissiyâtımı kâmilten başka görürdüm.

Şabâh olurdu. Uyanırdım.

Benimle beraber bîdar olan ibtisâm-ı seherî ile konuşurdum. Ufuk-ı tab-dârin dâmân-ı şarkındaki güneş yalnız bana karşı gülerek doğuyor zannedirdim. Teşhir ettiği bedayiin cümlesi nurânur neşat birer hânde-i ter kesilirdi. Ne tarafa baksam gönlümden bir hiss-i mâkûs görürdüm. Hangi nağmeyi dinlesem rûhumdan bir aks-i ihtisas işitirdim.

Mâmâfih nîk u bed hayâta kesb-i vuquf ettikten sonra dûrâdûr bir takım tefekkürata mağlup oldum. Beni en ziyâde düşündüren taraf taraf teşâdüf ettiğim mekâbir-i siyah idi. Hususıyla validemin irtihalinden beri nazâr-ı dikkatim bu noktaya son derecelerde matuf bulunurdu. Kâmetkeş servilerin sâye-i zalili altında âşiyânsız gurâbların zemzeme-i dâimisi önünde, emvâc-ı hevânın telâzum-ı bîkarârı sayesinde âsude-nişîn olan emvâtın lafzen müebbed haqîqatte muvaqqat birer hâb-gah ittihâz ettikleri o karanlık toprak fikrimi pek çok işgal eylerdi.

Düşünürdüm. Mâzîde bir bahar olmuş. Reng-i şebab-ı tabiatın تنها vadilere

düşen aks-i nûrânisi mevsim-i mesudu bir hacle-gâh haline koymuş. Feyz-i nesîm-i cuşışinden zevk-yâb olanları kenâr-ı cuybârına çağırılmış. Kuzular otlarken, tanburlar inlerken orada bulunmuşuz. Bütün melâik-i sema önümüzde raksân, bütün bedâyi-i bahar bezmimizde handân olmuş. O zamân yanımızda on dört yaşında bir nevreste-i tabiat varmış. Bizimle beraber gülmüş, eğlenmiş, zevk-yâb olmuş.

Aradan az bir zamân geçmiş, o şükûfe-i ter nazardan kaybolarak bizden tebâud etmiş.

Âramgâhını sormuşuz. Muvak্কaten seng-i muşallâdır demişler. Hâbgâhını aramışız. Vücudundan eseri taħarrî etmişiz. Önümüze sâyesi mevceli, şekli müthiş bir servi ağacı çıkmış ki şâhındaki baykuşun meal-i feryâdı:

- Aradığınız topraktır,

cümlesini işrâb eyler, tefekkür ederdim. O vakit için bana cevelangâh-ı mesudiyet olan Boğaziçi gülzârı, o vakte kadar, kim bilir nice binlerce, milyonlarca bahâr-ı şebâba güzergâh olmuş da şimdi hiçbirinin yâdı, hâtırası bile kalmamış.

Orada ne mamureler harâbe, ne harâbeler hâke taħavvul etmiş, ne vadilere meskenler, mebnâlar yapılmış da sonra enkazı kubbeye-i mezar olmuş, sahrâlarından nice, yüz binlerce dest-i nevâziş çiçek toplamış, deryâlarında nice milyonlarca âh-ı tahassüs dâmân-ı havayı tehviz eylemiş. Ne ümidler vâkii, ne müstaķbeller hâzır olmuş da şimdi cümlesi mâzî denir bir perde-i ihtifâ altında ser-bezemîn-i nisyân olup gitmiş.

Zaman ki güzerrân ü tebaudü zîr-i sâye-i mehtapta sevk-i havaya tutulmuş habâbı andırır bir nakş-ı ber-âbdır. Benden evvel, kim bilir şimdi benim manzurum olan arâyis-i her dem-i ibtisamı ile kimleri iğfâl eylemiş.

Müstaķbel ise uzana, uzana ömr-i tabiinin zaafına vâşıl olsa da yine müntehâsında ber-mâ-sebak saklar ki ademdir.

Bu teemmülât-ı dûr-â-dûrun tabıma verdiği meyl-i inzivâ beni dâima muṭâlaaya sevk ederdi. En ziyâde şiir ü edebiyattan zevk alırdım. İstihrac-ı

meanîsine kesb-i kudret ettiğim günden beri Divan-ı Fuzuli bir mûnis-i hemhalim makamına kâim olmuştu.

İstidadım sertâpâyı sevdâ idi. Fakat o zamân bir muhabbetin neşe-yâb-ı teheyyücâtı değildim. Mâmâfih Fuzuli'nin şiiri gibi âşıkâne eş'arı okudukça bir aşk-ı mücessem kesilirdim. Hele müşarun-ileyhin efsanesi ile Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ı tamamen ezberimde idi.

Şiir ü edebiyattan başka târih muţâlaasından mahzûz olurdum. Kurûn-ı selase tevârihinin ekserini elsine-i muhtelifede okuyarak hâlimce kesb-i vuķûf eyledim. Bu vuķûf ise beni başka cihanlara, başka ömürlere ircâ eyler, başka insanlarla, başka âlemlerle görüştürdü.

Bilhâşşa Osmanlı tarihinin tedkîk-i gavâmızı meftun u meshuru olduğum meşâgilden idi. İķâmet-gâhımız sâhilde bulunduğu için menâzır-ı tabiiyesinden başka taşvir leţâfetine kudret-i taşavvur olunamayan Boğaziçi'nin her câ-yı dilgüşâsı müntehâyı nigâhıma tutulmuş birer mirat-i temâşâ halinde idi. Meşhûdum olan menâzır-ı bedianın masnuat-ı mevcudesi içinde nazar-ı dikkat en ziyâde târih-i mâzînin birer timsâl-i bediisi şeklini gösteren heyâkil ü mebaniye matûf olurdu. Azamet binası bulunduğu mevkiin tezyîd-i leţâfetinde feyz-i bahara nazîre-sâz olmakla beraber sâye-i dâmânı validemin vatan-ı ebedisi bulunan Rumeli Hisarı, pişgahımda açılmış bir kitab-ı saţvet ü celâdet, yahut avdet etmiş bir hâtıra-yı masebak kıymetini hâiz idi.

Şabâh olup da seher güneşi Anadolu dağlarının mütetevvic şâhikalarından o tarafa aksettikçe hisarın sertâpa nurdan, elmastan, sîmden inşâ edilmiş zannolunan burcubarûsu bana bir levha arz eylerdi ki içinde, bir elinde seyfi-i meslûl-i şeriat, digesinde livâülhamd-ı muhammedi mevce-dâr-ı ihtizâz olduğu halde Hazreti Fatih'i sura çıkmış da vuķûu mâzî fakat şeref ü yâdı müebbeden müstaķbel bulunan muvaffakiyetine karşı arzı gurur-ı iftihâr eyler, zannederdim. Pûs-ı dâmân-ı meclebine can atan nesîm-i bî-ķarâr: hîn-i güzârında lisân-ı manevi ile:

"Bir gaza ettin ki hoşnut eyledin peygamberi"

mısraını tekrar ettikçe âdeta gülerdi. Kâh şahâyif-i târihi, kâh menâzır-ı meşhudeyi meşmul-i nigâh eyledikçe Rumeli dağlarının, bir zamân Okmeydanı ile beraber, bir

ķudret-i harika dest-i âheninde âdetâ deniz gibi kullanılan zümrüd-renk hıyâbânlar üzerinde gemiler şimdi geçiyor gibi görünürdü. Sath-ı deryâyı cerid-i meydanından muhatarasız görmüş bir kuvvet-i muazzamanın emvâc-ı seyl-engiz arasına attığı eşheb-i celâdeti âdetâ müşâhede ediyordum, gibi gelirdi. Emâkin ü meabid-i mukaddese ise nazarımda tecelligâh-ı ķudret-i ehadiyyet olmuş birer heykeli bedi'ülmanzar şeklinde idi. Her biri bir pâdişah-ı muazzamın, bir sahibü'l- hayr-ı dilâğahın sahai vatanda müebbed birer timsâli olan cevami-i şerife guya ki nur-ı ķudretle tılâ olunmuş birer ķubbe-i nil-gûn idi.

Aķşam güneşi mağrib-ı ihtifâya çekilüp de bazen hilal-i kamer bulundukça dâmânı asumanda gül-gûn, bir sancak şekli gösterir ĥumret-i gurub ķubbeleri cesim birer yakut-ı muħaddeb, minareleri mücessem birer nurdan birer amud-ı tûlânî haline koyduğu zamân müezzînin ilâ-yı kelimetullah eyleyen âvâze-i mühtezleri vâsıl-ı semavat olurken taraf taraf aks-ı cemal-i celâdeti müncele görürdüm.

Her şabâh piş-gâhımda bir sahife-i ķudret açılırdı. Her gecenin umk-ı zalamından bir şeda-yı ĥikmet duyardım. Eşyanın sath-ı âba düşen tûlânî sâyeleri ihtizâza koyuldukça bin mana-yı ĥaķıķat istidlâl eylerdim.

Hülâsa bütün cihan-ı mevcudiyetin, bütün bedâyi-i tabiatın ihtisâsıma karşı ezeli, ebedî bir âşinâlığı vardı. Bana her manzara bir iltifât gösterir, her bedîa bir şey söyler, her şeda bir nûkte istima eylerdi.

Şebabın en küşâyışli bir zamânında, en mesud bir ĥayât içinde dâima bir ümîdin sevdâ-yı tahayyülünde mahkûm u meshûr olurdum.

Âh o kâzib ümidler, o yalancı ĥandeler, o rûĥ-perver zehirler, o zehr-agin rûĥlar... Yâverî-i baĥt ile hem-vifak olmazsa ne ĥânümân-suz, ne dil-şiken musîbetler tevlîd eyler.

Diğerk taraftan, vâlidemin dem-i irtihâlınden beri zaten meluf olduğı sefaheti düsturu'l-amel ittihâz eyleyen pederimin şerveti gittikçe tenâķuşa yüz gösterdiği için sûret-i maîşette tedricen değışmekte idi. Mâmâfih gınâ-yı tabım iķtizâsınca iķbâle pek heveskâr olmadığımdan ailemin tevellüdümde bulduğum hâlini biraz mütebeddil görmekle müteessir olmazdım. Fakat vuķuat-ı ibreti celb etmeyerek aynı hâl devam ederse sefaletin pek taĥammül-sûz neticelere vusûlünden korkardım.

Hayatımın on yedinci senesi nevbahârı idi. Çeşm-i iştiyâkıyı temâşâ-yı tecellîi kudrete davet için bir müezzîn ittiḥâz ettiğim tuyûr-ı şabâḥ beni uyandırırđı.

Yatak odam kara tarafında bulunduğu için şabâḥları bahçeye nâzır olan pencereimin önüne oturarak tuyûrun zemzeme-i şabâḥını dinlemek mûtadım idi. Fakat o gün seherin sath-ı âbdaki aks-ı latîfını daha revnaklı bularak deniz üzerindeki odama girdim. Pencereyi açtım. Oturdum. Vakit henüz pek erkendi. Ezhâr-ı çemen yeni uyanmıştı.

Aradan yarım saat kadar geçti. Çengelköy tarafından iki çifte bir kayık zuhûr etti. Fevkalâde süratle yalının pişgâhına kadar geldi. Boğaziçi'nde, şabâḥleyin iki çifte bir kayığın mürûru vuḳûât-ı nâdireden değil ise de o zamân bizim iskeleye yanaşması şâyanı hayret idi. İçinden gayet güzel gelmiş hiç bilmediğim... Şabâhat-ı sîmâsı fevkalâde... Bir genç çıktı. Fakat melâhat-ı ḥüsnü bir hicâb-ı telâş u teessür altında mestur idi. Orta kattaki odam iskeleye yakın bulunmak ḥasebiyle hamretinden geceyi uykusuz geçirdiği anlaşılan gözlerindeki ḳatarât-ı eşki bile gördüm. İstikbâline çıkanlardan pederimi sorarken şedasındaki ihtizâzı işittim.

Pederim henüz giyinmemiş olduğundan misafirin on dakika kadar imtidâd eden intizârını müteâkip kendisiyle görüşebildi ise de bir daha hareme avdet etmedi. Ciheti azîmetini haber vermeyerek misafiriyle beraber kayığa binerek açıldılar.

Pederimin bu kadar erken azîmeti nâdirü'l-vukû idi. Binâenaleyh mutlak bir sebebi mühimme müstenid olduğunu anlamıştım. Akşama kadar merak ettim. Avdet ettiği zamân aḥlâḳ u terbiyemden olan emniyete mağrûren kendisinden bir gencin istifsârı hüviyetinde tereddüd etmedim. Ehibbâ-yı kadîmeden Haki Efendi nâmında bir zat var idi. Yalıya dâima gelir giderdi. Bu da onun mahdûmu Bihruz Bey imiş. Pederi o gece vefat etmiş. Haber vermeğe gelmiş. O gün gidüp meyyiti civâr-ı Eyüb'e nakl eylemişler.

Pederim Haki Efendi'nin vefâtından pek ziyâde müteessir idi. Ben ise vâlidem izâm-ı emvât arasında kemikleri fark olunamayacak hale gelmişken hala mütebessim çehreli, vedaı nazarlı, âğuş-ı muḥabbeti küşâde, dest-i derâğuşu kûtah olan hayal-i nâzenînini maḳbere-i nisyâna gömememiştım. Ne vakit birinin

irtihâlini işitsem Rumeli Hisarı sâhilinde vedâ-ı hâk-i gufran olan o vücud-ı mâdumun zıll-i siyahını görürdüm.

Bihruz'a gelince -kendi tahminimle pederimden vukû bulan tahkik atime göre- henüz yirmi üç yirmi dört yaşında, şademât-ı hayâta, inkılabat-ı rûzigâra uğramamış bir genç olduğundan ömründe birinci teşâdüf ettiği ziyâ-ı peder kendisini fevkalâde müteessir eylemek tabii idi. Binâenaleyh vâlidemin leyle-i irtihâlinde bana çehrei siyahını bir makbere şeklinde gösteren âsuman-ı hiçnin o vakit hissettiğim hâtıra-ı dilsûzı Bihruz hakkında fevkalâde rikkat ü merhametimi celb eyledi.

Kendisi o vakte kadar bize gelmekten müstağni idi. Haki Efendi'nin vefatını müteâkip sık sık ziyareti mütad edildi. O gelirken ekseriyâ pencerede bulunurdum. Yirmi üç yaşında bir adama bir yetim gibi acırdım. İhtisasâtım, teemmülâtım ebeveynin birinden ayrılmakta benim gibi afetzede-i zamân olan bu zavallıya acımdan ibaretti. Bilmezdim ki o his bir hiss-i meyelânın mukaddimesi imiş. Keşke nûr-ı nazarım söne idi, âlemi görmeye idim. Yılanlar, akrepler lânesi olacak gönlümde o muhabbet; cehennemler ateşler içinde yanacak fikrimde o ümîd-i neşv ü nemâ bulmaya idi. Fakat efsus, taliin o rüyâ-yı mesudânede bir atiye-i muvaqqatası imiş ki tecrübesizlik itibarıyla beni pek girân bir hâb-ı gaflet içinde buldu.

Bihruz şekli ü sîmâ nokta-i nazarından cidden şâyan-ı meyl ü taqdir idi. Uzunca boyunun leâfet-i endâmına verdiği revnak, levendane, çâlâk hareketini, celb-i nazarda bir kuvve-i mıknatısiye haline koymuş, nigah-ı hayreti daima meluf-ı teemmül olduğunu îmâ eyleyen siyah gözleri, ince kaşlarıyla kıvrıcık saçları buğday rengindeki sîmâsına yakışmış, bıyıkları henüz terlemiş, ağzı burnu mütenâsip, elleri ayakları ufak, evzâ-ı ve etvârı kibârâne bir genç idi.

Hele melbûsâtını yakıştırmakta bir derece hüsn-i tabiata mâlik idi ki libâsı da hüsnü gibi atiye-i kudret zann olunurdu. Terbiyesine ise fevkalâde îtina edilmişti. Bazen iskelede pederimle muhâverelerini işitirdim. Memleketin en asil ve necip familyaları içinde gâye-i terbiye ile muttasıf zadegânın ser-efrazânından bulurdum. Pederinin vefatından sonra ilk yalıya gelmeğe başladığı zamân tavrında fevkalâde maḥzunluk vardı. Güya hüzün bir kisve-i tabii halinde endâm-ı latifine, bir nigâh-ı

hazin şeklinde çeşm-i teemmülüne ârız olmuştu. Cüstücû-yı istikbâl ve yahut taharrî-i mâzî istidadıyla lâ-let tayin bir nokta-i mevhumeye atfettiği gözlerini birdenbire çevirip de derin uykudan uyanır gibi medid bir âh-ı hafî ile teskin-i ıztırâba çalıştıkça hemen pencereden:

*“Gel senli benli ağlaşalım cism ü can gibi
Hem sen garipsin burada hem ben garip”*

diyeceğim gelirdi. Feryad ki... Müebbeden maḥzuniyetimin sebebi o hüzn oldu. Bahar geçti. Yaz ḥitâma yaklaştı. Ḥazânın tesîr-i zehrini, evrâk-ı eşcârı solmuş çemenzâr üzerine dökmeğe başladı. O mevsimde bir gün müstaid-i tebeddül olan havanın müsaade-i muvaḳḳatasından bilistifâde dadım ile beraber kıra çıktık.

Birkaç ay evvel ziynet-i bahar olmak için gökten dökülmüş birer necm-i leṭâfet veyahut hazine-i tabiatten yetişmiş birer ḳatre-i elmas ve mücevher zannedilen ezḥârı çemen solmuş, evrâk-ı niḥâlân bir yetimin evrâk-ı metrûkesi kadar pejmürde ve perîşân olmuş idi.

İki saat kadar dolaştık. On birde yalıya döndük. Biz iskele hizasını bulduğumuz zamân İstanbul’dan da vapur gelmiş. Çıkan zevât miyanında Bihrüz da mevcut. O gün perşembe olmak münâsebetiyle ertesi cuma günü de kalmak üzere yalıya geliyor.

Zaten ekseri mûtadî böyle idi.

Bihrüz beni hiç görmediği için tanıyamazdı. Fakat bilmem zaptına muktedir olamadığım nigâh-ı iştîyâkın meyelân-ı tabiisi nazar-ı dikkatini celb etti. Ḥalecânımdan mı anladı? Her nedense gözden kayboluncaya kadar beni süzdü. Nigâhı hazinin tesîr-i tabsuzı ise zaten maḡlûb-ı heyecan olan iḥtiyârımı selb ederek ben de onu manzur-ı temaşa ettim.

Bu tekâbül-i nigâh bir îmâ-yı tabii rengi kesb ettiği için kendimi bildirmemek istedim. Geriledim. O bittabi tevakkuf edemedi. Kapıya kadar gitti. Bir vakit de orada durup baktıktan sonra içeriye girdi. Fakat ben ihtiyatımda tekemmül gösteremedim. Ondan birkaç dakika sonra yalıya girdim. Meğer o gün pederim bahçe üzerindeki odada oturduğu için Bihrüz da orada imiş. İçeriye

girerken beni pederim görmemiş.

Fakat o görmüş. Birkaç dakika sonra pederim gelip gelmediğimi sormuş. Uşaklardan biri de:

- Şimdi dadısı ile beraber geldiler, cevabını vermiş.

Bunun üzerine beyin kerîmesi bulunduğumu, ismim de Nevzad olduğunu öğrenmiş. Sonra beraber bulunduğumuz zamân iddia ederdi ki o vakit bana âdeta meyli derûnu hâsıl olmuş. Kendisi pederinin esnâ-yı hayâtından beri teehhül fikrinde bulunup kız arandığı halde müşkülpesendliği husûl-ı makşada mâni imiş. Beni tamamen tabiate muvâfık bulmuş. Pederimin teveccüh ve iltifâtından, cesaret almış. Kendisini ve pederimi tanıyan bir âşinâ vesâtatı ile beni istemiş. Pederim ise halimi bildiği için şahsîmâ aid hûşûsatı reyime havâle eylerdi. Kendisi Bihruz'un mütevassıt bir şervetle beraber fevkalâde terbiye ve hüsnü-ahlâkını vesîle-i tezevvüc addetmiş.

Ben de kendilerinin münâsip gördüğü meseleye mutâvaattan başka cevap vermeyeceğimi söyleyerek zımnîen îmâ-yı hahiş eyledim. İşte karar verildi. Ertesi senenin evâil-i sayfında cemiyet icra olunmak üzere nişâne-i namzedi olarak zümrüd bir yüzük gönderdiler. Bir ay sonra nikâh da aqd olundu.

Akidden itibaren zifâfa kadar geçirdiğim hayâtı bir türlü unutamam. O bir rüyayı saadet idi ki lemhatü'l-basarda görüldü. O bir hayâl-i ümid idi ki husûlünü zevâli takip etti. O bir şubh-ı kâzib idi ki gün göstermeden akşam munkalib oldu. O bir ömr-i mesud idi ki yaşatmadan öldürdü.

Gördüğüm günden beri her şekl-i bedi'ül-manzarı, bana başka bir sûret-i âşinayı gösteren heyet-i mevcûdiyeti artık ben kâmilî Bihruz'dan ibaret bulmağa başlamıştım. Şabâhları uyanırdım. Nesîmin sîmâ-yı ibtisâma çarpan ilk mevce-i teheyycü bana ondan peyâm-ı afiyet getirirdi. Akşama kadar düşündüğüm o... Onun iqbâli, onun istikbâli, onun refâkati, onun visâl-i izdivacı idi. Ömrüm, hayâtım, hiss-i mevcûdiyetim ondan ibaret kaldı. Şabâhleyin güneş doğarken rengârenk iltifât olmuş çehre-i handânını görürdüm. Akşamüzeri levha-i gurub sîmâ-yı tebessümünü taşıvir eylerdi. Leyâl-i münevverinin zîri sâye-i envârı cılve- gâh-ı dâmânı idi.

Uyurken rüyamdan, bîdâr iken hayalimden dûr olmayan hayal ve misâli güya beni benlikten çıkarmış da kendine esir etmiş, kendisi benim yerime kâim olmuştu. Bihruz'un ikâmetgâhı Kuruçeşme civarında bulunduğundan sık, sık gelip gitmesine denizin telâtum-ı emvâcî ile şitanın serdî-i havası mâni olamazdı. Ekalli haftada bir kere görürdüm. Geldikçe dadım vâsıtasıyla bana selam gönderirdi. Dünyalar, ikbâller benim olurdu. Giderken medd-i nigâhımdan kayboluncaya kadar bir iştiyâk-ı şedid ile mâtuflı hırâmi olan gözlerim temâşâ-yı refâtârından birkaç damla eşk-ı ihtisâs ile ayrılırdı.

Kışın cibal ü sahârîyi kefen-puş ihtifâ eyleyen şedaid-i berf ü bâranı bir rüyayı ümid içinde mâzîye inkılâb etti. Mevsim-i bahar, tabiate bir reng-i ibtisam verdi. Etraf u mevakii zümrüd reng-i letâfet eyleyen çemenzâr, taraf taraf nev- tevellüd kuzulara cilvegâh oldu. Bu baharın hülûlü benim için câvidanî bir hayat-ı mesudiyyete müradif idi.

Bir taraftan pederim, cemiyetin takarrüb eden vakt i mevcuduna kadar esbab ve levâzımı ihzâr ederek on sekizinci sâl-i ömrümün ibtidâ-yı nisanına teşâdüf eyleyen perşembe akşamı leyle-i mesude-i zifâf ittihâz edildi.

5

Cemiyetin tekemmülüne fevkalâde hasr-ı mağdur olunmuştu. Harem-ü selamlık için tedârik olunan muhtelif saz takımları tebrik-i mesudiyyetimizde bülbüllere, kuşlara, demsâz-ı neşat edilir. Zifâf mehtabın da bedr-i tam halinde bulunduğu bir zamâna teşâdüf etmişti. Zemin ü semâ serâpa nurânur neşat kesilmiş de envâr-ı şefâ sîmi müzab halinde pencerelerden girmeğe başlamış zann olunacak. Bir reng-i vecdengiziyle haclegâh-ı saadetimizi tenvir eyleyen şuâ-ı ümid bizi güya bu cihân-ı süflîden çıkarmış, başka bir âlem-i ümide götürmüştü.

Rüzgar o gece bir istidâd-ı nevâzişle esirdi ki aşk u hevâ, saâdet-i ümid güya bir nesîm-i bî-ğarâr şekline girerek cennetlerden, gülşenlerden topladığı bû-yı anberîn ile vezân olurdu. Yahut bütün cihan-ı mevcudiyet ölmüş, ölüm kadar amîk uykuya dalmış da yalnız iki sevdâ-zede-i mesudun ihyâ-yı dem-i saâdetlerine hasr-ı tesir eden enfâs-ı mesih hûbuba başlamıştı.

Ne tarafa nasb-ı lihâza-i istiğrāk eylesem güler bir çehre-i muvaffakiyet beni tebrik eylerdi. Heyhât.. O uyanık görülmüş rüya, o tecessüm etmiş kizb-i zamân, o hanelere nûrlara gark olmuş istihzâ-yı kader, aceb şimdi mâzînin hangi mezbele-i siyâhında serbe-hâk-i nisyândır?

Leyle-i zifâfımızda Bihruz'dan o kadar nevâziş ü iltifât gördüm ki taliimden müsaâdenin bu mertebe-i kemâlini beklemezdim. Güyâ kendi hissimde, kendi rûhumda vücud vererek büyüttüğüm bir hayal beni derâgûş eylemiş, güyâ ben kendi aşkve sevdâmın misâl-i cismânîsi ile mesut olmuşum.

Bu muhabbet zifâftan sonra da bir zamân devam etti. Kendimize maşşûş bir maîşeti şâdâne teşkil eyledik. Bihruz şabâhları pek erken kalkardı. Beni bîdâr etmek için nevâziş-i seherîsi bir münadî-i rûh-perver olurdu. Şabâh-ı zî-şefânın envâr-ı tabdârı altında tabiatın taraf taraf ezhâr şeklinde inkişâf eden tebessümleri hep bize karşı açılmış birer hânde-i muvaffakiyet idi.

Akşamüzerleri, denizin, tehâcüm-i hicrân altında ezilmiş kalb-i saf gibi, sathı râkidi üzerinde cihanlar, ümidler, temâşâlar eylerdik. Mehtapta bazen sandala binerek

Göksu Deresi'ne kadar giderdik. Onun yüzünde bir bir reng i teessür görsem âyine gibi derhal sîmâma aksederdi. Beni bir an düşündürecek sebep-i teellüm ona vesîle-i bükâ olurdu. O benden ben ondan ibaret idik.

Bazen şabâhları çiçek toplardım. Götürür bir hediye-i mevsim olarak kendisine verirdim. Bir demet şükûfe ile rengârenk leâfet bir bahar ihdâ olunmuş kadar söylenirdi. Mukâbele ederdi. Sevincimden ağlardım. Kâh eşâr okurduk. Şiirden pek zevk almazdı. Fakat ben okuduğum için seve seve dinlerdi. Bazen müsaade-i havadan bil-istifâde dağa çıkardık. Meşâcir ü sahârî cinânı ümidimizin birer sâye-gâh-ı tenhâsı olurdu. Hayfa ki o zamân:

“Ederdim gazalimle seyr ü sefer Ki pââyânı olmazdı sahrâların”

Fakat şimdi:

*“Gönül tad-ı mâzî edersin neden? Gelir mi sanırsın fenâyâ giden
Dirîğ... Zaman nasıl bir numûne-i garâib imiş?”*

Mâmafih itiraf ederim ki bana gösterdiği muhabbet ü iltifât ne kadar şedîd ise o nisbette sahîh idi. Aldatmak için tasannu olunmuş sûret-i caliyeye değildi. Fakat beni bilakis kendi taliim iğfâl eyliyormuş. Çünkü gördüğüm muhabbet ü nevâziş ciddi bir sevdâ değil hüsne aid bir hevâ imiş ki feyz-i bahara erişmiş çiçekler gibi temâşâ-i inkişâfına doymadan solmakta hânde-i iğfâli andırdı.

İzdivâcımızın ilk senesi nihâyetinde muâmele tedricen tebeddüle yüz gösterdi. Nazlarım, niyâzlarım, tazallumlerim, neşatlarım onu evvelki gibi tehyic etmez. Benimle beraber seyr-i bahardan ziyade kendi âlemlerinden zevk alır oldu: bende ise bilakis muhabbet dem-be-dem meyl-i ifrât üzere idi.

Bir buçuk sene sonra pederim irtihâl etti. Ömrümde ikinci afet-i hânümânsûzum olan bu vaqa Bihruz'dan da evvelki rû-yı dili görmediğim bir zamâna teşâdüf eylediği için beni cidden yetim bıraktı.

Merhûmu kudretimizce bir cemiyet ile Rumeli Hisarı'na naklederek refika-ı mağfûresinin hem-ser-i hâk-iistirâhati eyledik. Validem ile pederimin ziyâ-i ebedîleri bence en büyük dâğ-ı derûn olduktan başka merhûmun evâhir-i ömrüne kadar devam eden inhimâk-ı hevâsı yedindeki şerveti kâmilten varta-i istihlaka düşürdüğünden hesâbatı tedkîk olunduğu zamân mevrusat tamamıyla düyûna tekabül eyleyerek elde yalnız bir yalı ile benim birkaç yüz lira kıymetindeki hulliyatım, idâre-i beytiye ise Bihruz'un mütevassıt olan şervetine mütevaakkıf kaldı.

Bilmem pederimin esnâ-yı hayâtında ondan mı çekinirdi? Yoksa meşârifî beytiyeden mesûl bulunmamasını bir saâdet mi telaqqi ederdi? Bihruz'un mâye-i cibilleti asıl bundan sonra isbat-ı mahiyet eyledi. Zaman olurdu ki geceleri yalıya gelmez, geldiği vakit yüzü gülmez, mücâlesetimden teneffürü her hâl ve tavrından anlaşılırdı. Vaktiyle ufak bir infiâlimden müteessir olan Bihruz'u gitgide tâ-be-şabâh dâmân-ı niyâzına dökülen eşk-âb-ı teessürüm uyku davet etmeğe, enînim ninni yerine geçmeğe başladı.

Ben onun nazarında artık mücessem bir nefret kesilmiş idim. O kadar ki mezardan çıkmış bir mevtâyâ teşâdüf etmiş gibi benden kaçmak isterdi. Bazen bırakmamağa çalışırdım. Zabt-ı dâmânına karşı dest-i iktidârım kûtah idi. Nihayet elimden gelen intikâmımı gözlerimden almaktan ibaret kalır, bükadan başka sebeb-

i inşirah, gözyaşından başka dam-sâz-ı tesliyet bulamazdım.

Halin dehşeti ise -illet-i teverrüm gibi- zamân geçtikçe tesîrini artırarak hariçteki vukuattan başka Bihruz'un şerr-i hevesatından dairede hizmetçi barındırmak imkânı da kalmadı. Meşârif-i beytiye ona ait olduğu için hizmetkârı kendi intihâb eylerdi. Gelenler miyanında sinni yirmiye mütecâviz hüsnü celb-i şehvete gayr-i müstaid bir tanesine teşâdüf olmazdı. Kendi gözümden kışkandığım kendi âguşumda rahatsız etmekten çekindiğim o nihâl-i nâzenin gözümün önünde, vaktiyle bize sûrgâh-ı neşat olan ağaç sâyelerinde, çemenzârlarda, kameriyelerde, hıyâbânlarda ağıyar ile teşkîl-i bezm eylerdi. İbtidaları müsamaha elimden gelmezdi. Feryad celb-i halecandan maada bir şeyi müeddi olmazdı. Ne kaviyyül- bünye, ne ahenîn vücud imişim ki senelerce, her gün birkaç ecelimle, her gece birkaç kabızul-ervâh ile beraber yaşadım da ölmedim.

Hala da ölmüyorum.

Nihâyet her bedia-i nazar-rübâsı bana cennetül-firdevs-i leîâfetten bir hıyâbânı rengârenk gösteren Boğaziçi olanca emâkin ü ezhârı ile beraber başıma bir mağbere-i azâp kesildi. Tali-i nâ-sâzımın dest-i ahenîn-i itisâfına teslîm-i vücud eyledim. Vâkıa sağ idim. Fakat mevcûdiyetime infialde bir meyyitten farkım varsa varlığımla beraber çektiğim azâp ve ıztırâbı hissetmekten ibaret idi. Vücut bana dehşetli bir rüya, hayât bir kâbus-ı siyah kesilmişti. Sağıma bakardım. Bir âteş-i İbrahim-sûz, soluma bakardım, bir ummânı kâtilüs-semek. Önüme dönerdim, bir girîve-i adem-perver, arkama tevcîh-i nigâh ederdim. Bir hâile-i hânümân-ı harâb... Tabut gibi giriz-gâh-ı firârı mefkûd, keştî gibi dört tarafı seyl-i ecel.. Zindan gibi ebvâb-ı âhenîni mesdud bir cahîm-i bes içinden, hayâtımın bütün emvâc-ı şademâtına karşı dest-gîr-i şiyânet bildiğim bir dost elindeki tâziyâne-i ateşîn ile gece gündüz istiskâl olunurdum.

Taliimin, herkes için hâile-i yegâne olan ecelimi bile dirîğ etmek derecelerindeki infiâl-ı şedîdine karşı ne nigâh-ı istimdâdımın hüzn-i dil-hırâşından ne âh-ı tazallumümün ihtizâz-ı hazîninden tesir görülürdü. Bir senelik ümid-i izdivâc ile yedi sekiz aylık izdivâc-ı mesudanenin rüya-yı rûh-efzasından bir kâbus-ı sine-sûz altında uyanmış, tabutumu sadırma, seng-i mezarımı düşuma yüklenerek şeh-rah-ı hayâtı takibe başlamış idim.

Bazen taḥammülüm kalmadıkça ağlayarak ayaklarına kapanırdım. Yalvarırdım. Pek neşeli zamānı olursa neticesiz bir vaad ile beni teskin ederdi. Yalıda bulunanların bazıları çektiğim ḳahr u siteme dayanamayarak savuştular. Bir kısmı da yerlerine meşreb ü ārzü dahilinde hizmetçi getirilmek fikriyle- bilâ-elzem defedildiler. Binâenaleyh o hengâme-i ıztırâbımda bana hem-nişîn-i tesliyet olarak ve çeşm-i giryânımdan başka halime ağlayacak yalnız dadım kaldı ki o da şiyânetimde ifrâtı ilzâm ettiği için beyin sitem ve cefasından kurtulamazdı.

Dadımla beraber tenhâ odalara çekilirdik. Eşcârı birer serv-i siyah, niḫalânı birer seng-i makber, sâyeleri birer zıll-i hayal taşvir eyleyen menâzırımızın, perde-i şâm-ı garîban altında gösterdiği çehre-i istihzâya karşı ağlardık. Bükâ mutad-ı daimimiz, gözyaşı gıda-yı rûhumuz olmuştu. Mecnunâne sevdiğim bir rûḫ-ı mücerredimin, bu kadar tazallum ve mehcuriyetime mukabil devam eden infialinden başka dadım ile beraber o kadar bî-kes idik ki Bihruz muamelesini daha ileriye varedirirsa dest-i istimdâdımızı uzatmak için her gün bir sûret ḳahr ve tehdidini gördüğümüz tali-i nâsâzdan başka mültecâmız yoktu. O tali-i nâ-sâz ise eceli bize meşale ile aratan meşâib ḫayâtımızın vâlide-i yegânesi idi.

Bir buçuk seneden ziyâde bu hâle sabr u taḥammül ettik. O müddet zarfında dairei ıztırâbım birbirini müteâkib beş raḳıbe-i muḫabbetin hacle-gâh-ı iḳbâli oldu. Her biri nazarımda bir dîv-i ejder-hor idi. Fakat hiçbirine bir şey diyemezdin.

Kendilerinden aḫz-ı sâr için bir vâsıta-yı maḫşûşm varsa beyin tab-ı heveskârı idi. Çünkü ibtidâ-yı intisâbında cümlesini rûḫ-ı muazzezi kadar sevdiği halde, en dilâşubu ancak altı ay manzûr-ı iltifât olabilirdi. Hercâi muḫabbetinin zevâlini müteâkib daireden ṭard olunmalarını kendimce bir intikâm addederdim. Benim bekâm ise yalı taht-ı tasarrufumda bulmakla beraber mülzemim olan sabr u taḥammüle müstenid imiş ki bunu hâtır ve hayale getirmediğim halde vuḳûât-ı ahîre isbat eyledi.

Bir buçuk sene sonra bey büsbütün başka âdetler peydâ etti. Yalıya üç akşamdan ziyâde gelmediği vâki değil iken gaybûbetleri tekessüre başladı. Tedricen bir hafta gelmez, daha sonraları iki haftada bir uğrar oldu.

O zamân yalıda bir manzûr-ı iltifâtı yoktu. Heveskârî-i tabının ise feyz-i şebâba munzamm olan kemâlini bildiğim için yaşamadığından emin idi. Hususuyla tatlı bir endişenin, endişeli bir mesudiyetin -fevkal-mutad- intizâm-ı maişeti dâire-i lâkaydîde bırakacak kadar mahkûmu olduğunu görürdüm. Evvela işi anlamak mümkün olamadı. Zaten haftada on beş günde bir defa nasîp olan mülâkâtlarımızda îrad ettiğim suale doğru cevap vermezdi. Hâlinden, tavrından, muamelesinden benimle beraber bulundukça hâsıl eylediği ıztırâbın hükm-i tesirinden başka bir şey anlaşılmazdı. O cihetle mesele bir iki ay mektûm kaldı.

Sonra dadım ile ittifâk ettik. Takibine karar verdik. Bir gün şabâhleyin yalıdan çıkarken dadım kıyafetini değiştirerek beraber gitti. O gün akşama kadar takip eylemiş. Bey ise nevâziş-i rûhu olan sevdâ-yı cedidinin te'sîr-i ahkâmı ile takip olunmak ihtimâli gibi vukûâtı h tır ve hayale bile getirmediğinden tahkîk-i meseleye pek kolay muvaffak olmuş bey, Kadıköyü'nde, Moda burnu civârında, "Haver" nâmında bir kadının dem-i gîsû-yı bar u marına tutulmuş. Haver, ondan evvel birine varıp bâdehu ayrılmış, mââmâfih mütemevvilândan birinin kızı imiş. Binâenaleyh kendisi ile sûret-i huşûşiyede görüşebilmek mümkün olsa da katiyyen birbirlerinin olmak mutlakan akdi meşrua mütevaakkıf imiş.

Onu da düşünmüşler. Ancak yalının benim uhde-i tasarrufumda bulunuşu birden bire icrâ-yı maşşadı mahzurlu göstermiş. Buna çare taharrîsi ile meşgul bulundukları bir zamânda biz münasebetlerini haber aldık. Fakat niyetin akd-i nikâha kadar ilerlediğini, Bihruz'un redaette bu dereceyi göze aldırıldığını Haver'in müteehhil bir erkeği ifsâda çalıştığını işitmedik. Bey ise kadının sevdâ-yı visâliyle fevkalâde serderhevâsı olmuş akşam şabâh kendisini görebilmek için aynı civarda bulunmağa mecburiyet hissederek Moda'da, apartmanda bir oda tutmuş.

Bey gelirken akşamları, giderken şabâhları Haver mahremi olan hizmetçisi ile beraber gezmek için dışarıya çıkarmış. Birbirlerini görürlermiş. Bazen de fırsattan istifade edebilirlerse Kuşdili çayırında, Yeldeğirmeni'nde görüşürlermiş.

Bu altıncı manzûr-ı muhabbetin yalıda bulunmayışı, uğradığım sitem-i taliin misâli cismanîsi gözümle bari görmemek huşuşunu müeddi ise de beyin haftalarca gaybûbeti, emr ü irâdenin rahnedarlığı mahzurlarından maada büsbütün Kadıköylü olması muhatarasını cami idi.

Aşk gibi, muhabbet-i zevciye gibi en müessir, en meşrû ve mukaddes ihtisâsatımın, ilcâ-yı tali-i vâjgûn ile gösterdiği mahrûmiyet, can ve cihandan bîzarlıkta yeni bir meyyit-i müteneffis hâline koymuş iken bir de bir aile ile beraber aç kalmak korkusu vardı. Âh. O baht-ı vârun, o mağder-i siyah... O sernüvişt-i hane-sûz... Bilmem hangi günahın ceza-yı mütakabili idi?

Şiddet-i meyl ü sevdâ, bende Haver'i görmeğe bir merak hâşıl etti. Ecelini görmek, katili ile görüşmek, celladına hâhiş-i rüyet beslemek umulmayacak bir ârzüyı garip iken icab-ı aşk u muhabbet olan bu hisse de kapıldım.

Bir pazartesi günü ales-şabâh dadımla beraber çıktık. Evvelâ İstanbul'a, oradan Kadıköy'ne gittik. Kıyafetlerimiz, en eski âşınalarımıza bile tanınmayacak sûrette mübeddel, yüzlerimiz -âlem-i beşeriyete karşı çirkâb-ı şerm ve nedm ile mülevves gibi mestûr idi. Güya taalluk ve intisâb hasebiyle beyin günahından biz sıkılır da kimseye görünmemeğe çalışırdık.

Mevsim yaz ibtidası olduğu için Kadıköy'ü mehâsin-i sayfın bir cilvegâh-ı pürezhârı halinde idi. Vâkıa yevm-i mahşûşu olmadığından kalabalık yoktu. Fakat benim göreceğim ne leâfet-i çemen, ne izdihâm-ı tenezzüh idi. Taliimin zevc-i magsûbuma reng-i bahar tasvîr eyleyen çehre-i hazânını rüyet için ise tenhayî-i mevki daha müsait idi.

Bir arabaya binerek Moda'ya gittik. Dadım Haver'in hem şahsını ve hem ikâmetgâhını öğrenmişti. Sâhile yakın olan kapılarının önünden geçtik. Teşâdüf muâvenet etti. Esnâ-yı mürûrumuzda Haver de hizmetçisi ile beraber kapıdan çıkıyormuş.

Bu altıncı rakıbe-i hayât, emsâl-i sâbıkasına nisbeten sâhibe-i hüsn ü ân idi. Bililtizam çarşidan çıkardığı altın rengindeki sarı saçları rûhsâre-i gül-gûnunu okşayarak tabii bir intizâm-ı lâ-kaydâne ile gerdenine dökülmüş, kaşları ince, ebrî mavi gözleri gayet mahzun, delîle-i naz-ı nuhûset olan burnu çekme... Ağzı ufak,

meyyâl-i tebessüm, çehresi lâtif idi. Halinde fevkalâde sadelik ile o nispette bir hüznü tabii bulunduğu halde bana sürurundan raksa gelmiş gibi göründü. Kimsenin saadet ve muvaffakiyetine hatta gıpta etmek bile mutadım değilken buna karşı en acı, en zehirli bir hased hissettim.

Arkasında düz, sade, kibarane bir çarşaf vardı. Endâm-u hırâmı lâtif ve nâzenin idi. Halinden ise gayet dil-âşub ve işvekar olduğu anlaşılırdı. Bihruz'un iķâmet ettiği apartman da o tarafta imiş. Dadım bana apartmanı gösterdiği sırada, terziden bir hafta evvel aldığı elbisesini lâbis olarak kendisi kapıdan çıktı. Haver'in yanından geçerken maḥzun ve müteessir bir nigâh-ı niyâz-mendâne ile iltifât edip muķabele gördü. Meğer Haver işaret üzerine sokağa çıkmış bu teatii nâz ü niyâz arasında geçirdiğim hali tarif edemem. Hâlâ hayretteyim ki nasıl taḥammül ettim de arabadan fırlayarak ecel gibi girîbanlarına yapışmadım.

Beyin görmesi ihtimâli beni pek ziyâde korkuttu. Derhal oradan avdet ettik. Fakat esnâ-yı avdette vapurda beraber bulunduğumuz hâlde görmedi. Onun için Haver'den başka dünyanın görülecek hâli kalmamıştı.

Gerek yolda, gerek yalıya geldikten sonra müzakere ve müṭâlaamız kâmilen uğradığımız musîbet-i tâb-fersâya çare taḥarrîsine masrûf idi. Fakat anasından öksüz, babasından yetim kalmış, ana nigâhı, baba şefkati, makamına kâim olması lazım gelen bir çeşm-i muḥabbete menfur, belki meyl-i âteşin kadar müthiş görünmüş, benim gibi bir bî-kesin, gördüğü meşâib-i ḥayâta karşı ağlamaktan başka ne tedbîri olabilir? İki, üç gün dadımla beraber bizi yalnız gözyaşı tesliyet etti. Sonra çaresizlik içinde çare icadına çalışmak nevinden bir azm-i nevmîdâne ile beye bir kağıt yazarak merhametinden istimdadı taşavvur ettim. Şûret-i âtîde mûnderic mektubu tahrîr ile uşaklardan birine vererek apartmana gönderdim.

“Mektubun Şu[re]ti”

Beyim

Zevkinizi halelden muhâfaza için... Şu kağıdımla sizi tasdî etmek istemezdim. Fakat icâb-ı baht ile senelerden beri katlandığım kahr-u bela, gönlüm gibi vücudumu da bîtab-ü tüvân bıraktı. Bir zamân bana ızhâr-ı nevâzişte ömr-i câvidânı kıymetini hâiz iken birkaç sene içinde birkaç kere nokta-i taallukunu değiştiren inhimâk-ı hevâ vü hevesiniz nihâyet helâk u izmihlâlime sebep olacaktır ki vicdanınızın ademi müsaadesini bilerek keyfiyeti arz eyliyorum.

Şimdiye kadar tahaddüs eden vuķûâtın cümlesini sabr-u tesâmühle geçiştirdim. Beni mesut ettiğiniz dâire-i refahı gözümün önünde beş rakıbe-i hayâta saâdet-hâne-i ezvâk eylediniz. Şabâhları destbedest iştiyâk olarak çiçek topladığımız hıyâbânlardan bana karşı hasımlarımla beraber gül kopardınız. Sâye-i nurânisi sevdâ-yı meşruumuzun hacle-gâh-ı âmâli olan kameriyenin altında, hayâtımın düşmanlarıyla münevver geceler, şefâlî şabâhlar geçirdiniz. Sırf zevk ü hevânızın hâtırı için, âğuş-ı emelinize yakışmayacak esâfil ile dem-güzâr-ı neşat olurken üst katta bî-kes ve bîvâye esîr-i muhabbet bir kalp ile iki çeşm-i giryânın hâlecân u giryesi sizi düşündürmedi. Enînimden uyanmadınız. Giryemden nefret ettiniz. Saâdet-i sevdanızla beni güldürdüğünüz mevâkii tenhânın baharını, bedayiini, tuyûrunu, eşcârını halime ağılattınız. Ben bunların cümlesini afv ettim. Kahrınıza katlandım.

Tecâhülünüze tecâhül gösterdim:

“Düşen sana tegafüldür bana âh-ı tegafül-sûz

Değil senden şikayet, şükûh-ı âh-ı bî-eserdendir.” dedim.

Yine bunlar unutulmuştur. Cümlesi halâl olsun. Muhabbetiniz ne kadar rûhnüvaz ise kahrınızda o kadar muazzezdir. Gönlümde size kapılmak istîdadı görürsem hiss-i sevdâya karşı küfrân etmiş olurdum. Fakat vücudumda kudret-i tahammül kalmadı. Yolunuzda bir öksüzün helâkını görmekten hâşıl edeceğiniz dâğ-ı derûn-ı ebedîden sizi sakınırım. İki, üç aydan beri yalıdan gaybûbetinizin sebebini aramak zevcim bulunduğunuz için vazifemden hariç değildi. Tahkik ettim. Moda burnundaki apartumanı, apartuman istîcarını tevîd

eden sebebi, şimdiye kadar olan vukûatı duydum. Âh... Beyâna lisânım, tahrîre kalemim varmıyor. Mâşûka-i nevsevdânız Haver Hanım'ın vukûatını işittim.

Hatta kendisini gördüm. İntihâba muvaffakiyetinizden dolayı hüsnuâbiatınızı tebrik ederim. Fakat heves-i beyhûdenizin intâc edeceği vehâmeti düşünmez misiniz? Haclegâh-ı emeliniz bir öksüz mezarında teşkil eylemek, bezm-i işretinizi bir yetimin seng-i muşallâsı üzerine vaz etmek, ilk leyle-i mesudiyetinizde ahiretten aks etmiş bir garip feryadı duymak, her gece rüyanızda dendânı dökülmüş, kafası kırılmış, gözleri çıkmış, beyni kurumuş bir şehide-i teverrüm cenazesi görmek ister miydiniz? Bir vakit şabâhlara, akşamlara kadar bana umûmiyetle bir gelin odası haline koyup her tarafını saâdetlerle, ümidlerle, ikbâl ile tezyin ve tefriş ettirdiğiniz şu bahâristân-ı hayât yirmi beş yaşına varmadan, mezar mı olsun?

İlk muhabbetinizin dil-sîr-i neşâtı ben idim. O mâzî olsa da yâdı müebbeddir. Şu sâhil-hânede, şu nigâristân-ı tabiatte geçen ömr-i mesudumuzu unuttunuz mu? Düşmanlarımla dem-sâzı-ı aşk-u hevâ olurken etrafınızda ötüşen kuşlar, pîş-gâhınızda açılan sünbüller size mâzîyi ihtâr etmedi mi? Birkaç sene evvel yolunda öleceğinize benim başım için yemin ettiğiniz bir Nevzad'ınız bugün neden yüzü görülmeyecek kadar menfûr oldu? Yeminden maşşadınız ref-i vücudum için başımı tehlikeye düşürmek mi idi? Bende gördüğünüz cürm ü günah kıhrınıza taḥammülüm mü oldu?.. Heyhat... Afv edin. Hitâbım biraz haddimin hâricine çıkarsa sebep-i ıztırârımdır. Hatta itâb ve feryad olsa bile tevlîd eden sebepten büyük kuşûr olamaz.

Etnâb-ı kelimadan şarf-ı nazarla netice-i maksudumu arz edeyim. Ben âşık-a mâşûkanız olan Haver ile münâsebetinize taḥammül edemeyeceğim. Size belki bir melek görünen o çehre-i iğfal benim için katil pençeli, zehr-nâk dişli, kâsıd-ı hayât bir ifrittir. Muhabbeti sizi ne kadar iğfâl ediyorsa, rikâbını ihlâkımda o mertebe-i sûrat ve iktidâr gösteriyor.

Mütehhhil bir erkeğin âguş-ı muhabbetine göz dikmek, bir ailenin hedm-i saâdetine kalkışmaktır. Hüşûşiyle zevce benim gibi zevci yolunda ölmek sevdâsına mahkûm bulunursa hıyânete bir de cinâyet izmam eder. Hâin ve cânî bir denî sizi mesud edemez. Benim mahvolduğum beyhûde gider. Sonra ki nedâmetiniz desti

istimdâdınızı o zamân bulunacağım cihan-ı ulvîye eriştiremez.

Ciddi olarak arz ediyorum ki tâb ü taḥammülüm münkatı olmasa idi, zevkinize mâni olmak istemezdim. Gençlik, hevesât-ı şebâb, naḳş-ber-âb kabîlindendir. Zaman olurdu ki siz inhimâkât-ı hevânızdan kendiniz geçerdiniz. Hâtırınız için o zamânı beklerdim. Fakat cidden gönlümün ıztırâbı vücudumu eritti. Rûhumda bir ıztırâb-ı elîm, kalbimde mühlik bir ḥalecân hissediyorum. İstidâd-ı nûrum ecel-i każâ gibi etrafımda dolaşıyor. Taliinizin bir yetime karşı size verdiği iktidarı suistimal etmeyin ki bütün cihan-ı fenn-ü zekânın taḥarrî-i müdâvâtından aciz kaldıkları bir illeti siz bir cevap ile defedebileceksiniz.

Göreceğim mukâbeleninistirhâm-ı mazlumânemi isâftan maada bir şey olamayacağını bilirim. Pederim öldüyse hâtırı ber-ḥayâtıdır. Huşûşiyle bir bî-kesin maḥvına sebep olmak necâbet-i vicdânınıza yakışmaz. Baki müteheyyic bir kalp, giryân iki çeşm-i tehâlûk, müstaid-i ihtizâr bir vücut ile muntazır olduğum cevabın lutf-ı tesrîi vicdanınıza muhavveldir.

“Nevzad”

Kâğıdımdan ḥüsnu-tesir beklerdim. Ağlayarak yazdığım için ağlayacağını zannederdim. Mutlaka Bihruz’da nedâmet hâsıl olur, akşam yalıya gelir, itizâr, hatta tövbe eder zehâbında bulunurdum. Fakat... Heyhat: "Cevâb-ı âh-ı istimdâdı aks-i nâleden duyдум."

Vâkıa bey kâğıdımı alır almaz yalıya geldi. Fakat ümidim gibi tebdil-i hâl ettiğini beyân için değil bilakis tevbîh ü muâheze için geldi.

O vakte kadar olan vuḳuattan şarf-ı nazar tîşe-i ihaneti aşk!.. eder. Bir canavarın bile itlâfı ârzü olunmayacak derecede ḥûn-hârâne bir cinayet ikâ eyler. Ferdası hemşiresi -kocasıyla birlikte- mülâtafe-cûyâna biraderinin misafir bulunduğu hâneye gider:

- Gece size bir misafir geldi mi? sualini sorar.

Refîka bir hüzn-i meḥul içinde:

- Hayır! cevabını verir.

Hemşire belki an-kaşdın bir yere saklanmıştır. Zumiyle evin ötesini, berisini taḥarrîye koyulur ve bulur!

Otlar içinde nühüfte, ḥūnîn bir levha!

Zavallı hemşire! Saçları dimdik feryada başlar. Muteākibben sekene-i ḳarye toplanır. Facia her temâşâ-geri dil-ḥūn ederek derhâl hükümete ihbâr-ı keyfiyet edilmiş, memurîn âidesi tarafından bu müthiş cürm-i azîmine de idamdan acı bir ceza tayin olundu, yani maruf bir familyaya mensub bulunan Haver'i herhâlde taht-ı nigâha alarak yalıya getireceğini söyledi.

Ben tâkib-i meseleye cüret etmese idim, o da bu harekette bulunmayacak imiş.

Yalnız Haver'e Kadıköyü'nde bir ev tutup orada nikâh edecek, bazen oraya, bazen yalıya gelip gidecek imiş. Erkekler hareketlerinde muhtar olmak kânûn-ı maişet iktizâsından imiş. Binâenaleyh nisvân için tâkib-i mesâil ayıp imiş, ḥuşûşiyle aḥkâmı mevzuanın bir erkeği birkaç zevce sahibi etmeğe müsaadesi mebzul imiş. Eğer ben mâni olmak istersem o halde büsbütün müfârakat yüz gösterirmiş.

Şimdiye kadar lisanından böyle bir söz sudûr etmediği hâlde zamân zamân başıma belâ-yı âteşîn olan yâdigârlar yetişmezmiş gibi bu son vedâ-i baht-ı meşûmu bir de dairei meşrûiyete sokarak beni ona mahkûm eylemek fikri bana şâika gibi nüzûl gibi intikâl eyledi. Gönlüm, hayalim taşıtı. Zehr-âb-ı sîne-sûz hâlinde gözlerimden dökülmeğe başladı. Beynim ateşlere yandı. Saçlarım ürperdi. Bütün vücuduma bir râşe ârız oldu.

Zincirden boşanmışa döndüm. Ayaklarına kapandım. Dâmân-ı nazını, denize düşmüş gibi tuttum.

Meseleyi takip ettim ise muḥabbet-i meşruamdan ileri geldiğini söyledim. Erkeklerin ihtiyârı haremlerine karşı mahdûd olduğunu anladım. Aḥkâm-ı mevzuanın taaddüd-i zevcâta gösterdiği mesâğ bir yetimin maḥv u helâkından tevellüd edecek günaha mukâbele eylemeyeceğini beyâna çalıştım. Yalıya nikâhlı bir kadın gelirse benim durmayacağımı, ayrıldığım halde maḥvolacağımı ağlayarak, inleyerek, yanarak, yakılarak ifhâm ettim.

Muhâveremiz bir saatten ziyâde devam etti. Meydân-ı siyasete getirilmiş bir câninin, afv ve idâmına sudûr edecek işarete olan intizârını andırır bir hiss-i sîne-sûz ile cevap bekledim. Cemâdâtı lisân-ı hâle getirecek vazlar gösterdim. Mukâbele görmedim. Taşları eritecek derecede tazallum ve enîn izhar ettim. O seng-i hâreyi, o kalbi yumuşatamadım. Vâkıa sonraları isrârında noksana delalet edecek bazı hâller gördüm. Fakat benim için fikrinden şarf-ı nazar eylediğine yüz bin yemin etse medârı teskin olamazdı.

Şabâha kadar o yatağında uyudu. Ben başucunda ağladım. Ertesi gün İstanbul'a giderken üç kere yolunu keserek bir vaz-ı mecnunâne ile mâni-i azîmeti olmağa çalıştım. Teeşşürümde gördüğü ifrat-u şiddetten korkmuş olmalıdır ki o gün beni nevâzişle avuttu. Akşam avdet edeceğini maal-kasem temîn eyledi. Akşam vapurlarının vürûduna kadar güya şehîde-i teverrüm bir mahsûl-i fuâdın serbâlîn-i hâkisterinde seneler geçirdim. Emvâc-ı deryâdan haber bekledim, hûbûb-ı hevâdan sual sordum. Dalgalardan, yapraklardan tefe"ül etdim. Adeta muvaqqâten çıldırdım. Akşamüzeri bey avdet etti.

Renginde bir gün evvelki şiddet yoksa da yüzünü görür görmez îrad ettiğim:

- Haver'i alacak mısın? suâline hâdeden başka mukâbele göstermedi. O gece de saat dörde kadar bahs ü makâl bu meseleye münhasır kaldı. Fakat medar-ı emniyet bir cevap alabilmek mümkün olmadı.

Bir hafta vuķûât devam etti. Bir hafta zarfında fevķalâde ibrâm-u isrâr göstermemek üzere mütemâdiyen husûl-i maķşada pek hâhiş-ger olduğunu anlattı. Kâh makam-ı temennâda benden müsâade istedi. Şiddetle reddettim. Kâh taannüd yüzü gösterdi. Ağladım. Sızladım. Hülâsa işe bir netîce verilmedi.

Hafta nihâyetinde bir gece yine bundan bahs olunurken pâyânsız, netîcesiz birçok naz-u niyâzdan sonra bir zemîn-i münâsip bularak Haver'den vazgeçeceğini, ondan sonra kimse ile bir muâmelede bulunmayacağını, fakat buna mukâbil benden bir talebi olduğunu söyledi. Ne emrederse icrâdan geri durmayacağım tabii idi. Fevķalâde sürûr muvaffakiyetiyle vaad ettim. Taleb-i meşrût ise yalının kendi uhde-i tasarrufuna geçirilmesi imiş ki bunu pek mahcûbâne söyledi.

Benim malım onun mülk-i şarihi olduğu halde talebi lüzumsuz bulunmaktan başka durup dururken bir ev istemegi de vâkıa çirkin gördüm.

-Yalı senin olmuş, benim olmuş ne olacak? Kendim senin mal-ı meshurun iken benim mülküm senden başka kimin olur? Allah esirgesin. Yalıyı satmağa lüzum görülürse senin emrin bana hayâtımı da feda ettirmege kâfidir. Satılmazsa ikimizden vücuda gelecek evlada mehd-i mevrus olur. Şimdi bila-lüzum ferağ için bir takım mesarif ihtiyârında mana nedir? dedim. Mağşat benim şadâkatimi tâyin-ü tecrübeden ibâret bulunduğunu söyledi. Bir mertebede lisan-ı zekâ istimal etti ki tamamiyle inandım.

Haver davasının ortadan kalkacağına ve ondan sonra da kimse ile muâmelede bulunmayacağına dair olan tebşiratını sevinerek dadıma söyledim. Bîçâre kadın def-i meselenin husûlüyle meşrût tutulduğu sebebi duyunca vağa hudadan ibâret bulunduğunu anladı. Sinninin ziyadeliği hususiyle gördüğü tecrübe tabii benden birkaç kat ziyâde idi.

Bâ-ıuşuş mehd-i ikbâli olan âgûş-ı mâderden ayrıldıktan sonra esaret gibi müthiş bir mekteb-i musibet içinde germ ü serd tahşil etmişti. Binaenâleyh Bihruz'un tayin ü tecrübe-i şadâkat rengi verdiği mağşadı mutlak bir fikr-i mağşuş mübteni bulunduğunu iddia ile beni katiyyen mürâfakatten menetti.

Dadımın mülâhazasında mecrûh görmedim. Fakat düşündüm. Yalı doğduğum zamân bana mehd-i mesudiyet olduysa saadetim, şebabım bir ümîd-i istikbâle müstenid idi. Ümîd-i istikbâlim bana Bihruz'un izdivâcını ikbâl-i hayât etti. Bugün yalıda saâdetle ârâmım onun mevcûdiyeti sayesinde, o tehhül eder de yalıya Haver'i getirirse ben zaten duramayacağım gibi Bihruz oradan giderse de onsuz nazarımda cennetle zindanın farkı kalmayacak.

Eğer muvâfakat etmezsem her halde mağşadını husûle getirecek. O vakit nasıl olsa o yıkılacak yalı benim uhde-i tasarrufumda bulunsun da münhedim bir kâşâne-i refah u ümîdin harâbe-i enkâzı hükmünü alacağından ben nasıl olsa ikâmet edemeyeceğim. Bihruz ise hevesâtına inhimâkta mesel-i sâir hükmünde bulunmakla beraber ne kadar olsa marufül-asl. Binâenaleyh hiçbir vakit bir adamı kendi ihdâ ettiği evden koğup çıkarmaz. Velez farz-ı muhâl olarak çıkarsa da ondan ayrıldıktan sonra yalı da mağv olsun, cihan da harâb olsun, felek de yıkılsın.

Pederim büyük bir şervete mâlik değildi. Fakat ben kibarâne bir halde büyümüş idim. ıuşuşıyla gınâ-yı tab nihâyetsiz bir gencinem idi.

Yalıdan başka medâr-ı istinâdım yoksa da ondan mahrûmiyet takdirinde başıma bir kulûbe edinebilecek meblağı hülliyyâtımın ismânı temîn edebilirdi. Maa-hâzâ bu ciheti nazar-ı teemmüle almadım. Ahlâkı bin kere mücrim olan ber-hevâ ber-pây-ı hevesin vadi intibâhına inandım. Mesulünü isafa söz verdim.

Ertesi gün İstanbul'a inip para getirdi. Yalının müterâkim vergi bedelini tesviye ettik. Muâmele-i ferâğîye icrâ olundu. Bihruz nâmına sened-i hakani çıktı. Hîtam-ı muâmeleye kadar gözünün yaşı dinmeyen bî-çâre dadım işe mânî olmak için ne kadar kudreti varsa o kadar çalıştı. Hatta ömrümde bir kere kendisini dil-gîr etmemiş iken bu yüzden münkesirül-hâtır oldu. Muvaffak olamadı.

7

Yalının ferâğından sonra üç ay kadar Bihruz ile pek mesudâne zamân geçirdik, haқиқaten tebdil-i hal etti. Kesb-i intibâh edeceğine dair olan vaadinde sebât gösterdi. Dairede şâyan-ı nazar kimse yoktu. Kadıköyü'nün, Moda burnunun lakırdısını bile söylemezdi.

Şabâhları erkenden kalkup vapur zamânına kadar bahçemizde vakit geçirirdik. Akşamüzerleri vaktiyle yalıya dönerdi. Gece, gündüz her zamân benimle beraber, manzûr-ı iltifâtı yalnız ben idim. Muâmelesi evâil-i izdivâcımızda cereyân eden sûreti kesb eyledi.

Senelerden beri teskîn-i hevâsına çare bulunamayan bir heves-i mücessemin, bir yalı ihdâsıyla gösterdiği tebeddül dadımı da benim kadar şaşırttı. Biz artık tamamiyle mesud olduk. Kâmilên mâ-sebak ahvâlim avdet etti. Fakat nereden bilinsin ki bu da rengine emniyet-i ateşte nîmet saklamak kabîlinden olan sipihr-i bîsebâtın bir cilve-i diger-gûnu imiş.

Bir gün akşamüzeri, Bihruz'u fevkalâde endîşe içinde gördüm. Mutâd vechile deniz üzerindeki odamıza çekildik. Kendisi son vapurla gelmişti. Binâenaleyh penceremizin önüne oturduğumuz zamân, ezan-ı muhammediyenin mevce-bahş olduğu hevâ-yı bîkarâr, tedricen bir reng-i sevâd izhârına başladı.

Hava gâyet latîf idi. Sayfın reng-i âb-dâr-ı semâsı sath-ı deryâda hâzin bir rengi ibtisâm tesîr eylemişti. Avdetinden bir saat sonraya teşâdüf eden yemek vaktine kadar mükale[me]miz üç dört lakırdıdan ibaret kalarak Bihruz endîşe

içinde vakit geçirdi.

Sebebini sordum bir şey söylemedi.

Yemekten sonra odamıza çekildik. Mevsim şehir-i arabî evâsıtına karîb bulunduğu için bir saat evvel çehre-i hazîn-i şama makes olan sath-ı âbı, şimdi sâye-i kamer, mevcâmevc leţâfet bir gümüş âyîne haline koymuştu.

Nigâristân-ı tabiatın üç aydan beri bana yine her manzarası bir cihan-ı ümîd taşvir eyleyen bedâyi-i rûh-bağış âyîne-i kudretten en celî bir numûne halinde idi.

Bezmim bezm-i mesudâne, hayâtım hayât-ı ümîd-perestî, nişîmenim kürsî-i istiğrak, hissim gaşy-i dil-nüvaz, dem-sâzım ise medâr-ı ömrüm olan bir rûh-ı revân idi. Iztırabımı tevlîd eden yalnız Bihruz'un endîşesi idi. Cebr etdim. Yalvardım. Aradan zamân geçtikten sonra küşâde penceremizin önündeki akıntının cûşış-i sîmsîmasına atfi nigâh ederek bir tavr-ı ciddi ile dedi ki:

- Nevzad sana bir şey söyleyeceğim. Fakat müteessir olma...

Fart-ı muhabbet beni daima şüphede bulundurduğu için vehleten bir halecân hâşıl oldu. Sözün mâ-badını isticâl ile dinledim. Devam ederek dedi ki:

- Üç ay evvel başım bir belâya giriftâr olmuştu. Bilirsin ya?

- Hangisi?

- Moda'daki melune.

- Haver mi?

- İsmi ağzıma almak istemesem de mecbûrî söylüyorum. Zaten kerrâren itiraf ettim. Gençlik, tecrübesizlik şimdiye kadar bana pek çok divanelik ettirdi. Şimdi teşekkür ederim ki bana mucib-i intibah oldun. Bugün nazarımda senden başkası bulunmadığı için mâzîdekiler olmuştur. Yâd-ı emvât kabîlinden mübâhesede can sıkarsa da mecbûriyet var.

- Rica ederim. Netîceyi çabuk söyle...

- Biz o zâmân Haver'le izdivâca kadar kalkışmış idik. Elhamdülillah olmadı. Ama yakamı karıdan kurtarmak mümkün değil.

- "Hiddetle" Neden?

- Güya benim hüsnüme meftûn imiş. Güya bensez yaşamaz imiş. Arada bir kapıya gelir. Şimdiye kadar seni üzmemek için söylemedim. Fakat söylememeğe imkân kalmadı.

- Ne olacak imiş? Duyup da ne yapacak imiş?

- "Gayet ciddi" Beni dinle. Bu senin için bir züldür ama Moda'ya kadar gideceksin.

- Moda'da ne yapacağım?

- Dinle kuzum. Orada onların evlerinin yanında bir ufak ev vardır. İhtiyar bir kadınıdır. Oraya gidersin. Kendini bildirmeyerek Haver'i çağtırsın. Gelir. Söylersin.

- Benim sözümle gelir mi?

- Bihruz Bey tarafından geliyorum dersin. O zâmân gelir.

- Sonra ne diyeceğim?

- Bihruz Bey benim zevcimdir. Ona tecavüz banadır. Memleketin kânûnu var. Cebren bir erkeği ifsada çalışmak olmaz. Hâlinde devam edersen sonu fena olur. Dersin.

- Şubhanallah... Bunu geldiği vakit sen söyleyemiyor musun?

- Ben etmediğim muâmeleyi bırakmadım. Fakat o tanımıyor. Senin tesirin başka olur.

Âzâde yaşıyorum zannettiğim müddet zarfında kadının birkaç¹² kere gelmesi canımı sıktı. Mâmâfih Bey'in bunu ketmden maşşadı can sıkıntısına meydan vermemek fikri maşşusu olduğu da sonraki itirafı ile sabitti. Gayr-i mahrem bir erkeğin hevâ-yı muhabbeti ile irtikâb-ı fuhş u rezâile istidâd gösteren bir kadınla mülâkât benim için zül idi. Fakat o benim rakıbe-i ikbâl ü muhabbetim idi. Ben onun için çok ağlamıştım. Şimdi ise ahz-ı sârın en münâsib zemîni küşâde olduktan başka ihtiyâr edeceğim hareket zevcimin emr-i matlûbu idi. Ne zamân gideceğimizi sordum. Ertesi günü söyledi.

Bihruz'un emrine muvâfaqat etdim. Dadıma söyledim. O da memnun oldu. Ertesi gün azimete karar verdik. İntikam denilen hiss-i dil-sûz âşinâ olduğum ihtisat-ı beşeriyeden bulunduğu halde, inkisâr-ı hâtır beni fevkalâde teheyyüc etmiş olmalıdır ki rakıbe-i muhabbetimden rekâbet koymasına sârını ahz etmek ümîdi beni âdetâ mesud eyledi. Düşünürdüm. Moda'ya gideceğim. O küçük eve çağırtacağım. Ağzıma ne gelirse söyleyeceğim utanmayacağım. Vaktiyle ben nasıl ağladım şimdi o öyle ağlayacak tarzıl edeceğim. Kahredeceğim. Mahrûm bırakacağım. Döneceğim.

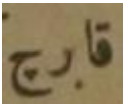
Geldiğim vakit Bihruz bana soracak. Muvaffakiyetimi söyleyeceğim. Yarın akşam şu mehtabın sâyesindeki sîmîn perî-i leâfeti endîşesiz temâşâ edeceğim. Ben bu teemmûlat ile dil-sîr-i neşat iken yalının önünden mehtapçılar geçti. Gâyet güzel sesli bir hânende gâyet sanatlı bir tanbûri hicaz faslından taksim ediyorlar.

Okudukları şiire dikkat ettim: Fuzuli'nin bir gazelinden:

“Hayret ey büt şüretin gördükçe lâl eyler beni Şüret-i halim gören şüret hayal eyler beni

Ben geda sen şaha kul olmak yok amma neyleyem Ârızû ser-geşte-i fikri muhal eyler beni”

beyitleri idi. Bu kıta bana Haver'in lisanından söyleniyor gibi geldi. Hem güldüm.

Hem rikkati hissettim. Sonra şarkıya başladılar. *Sevda-yı rûhun aşk iline son seferimdir* mısraı ile ibtida eden şarkının ikinci beytini de okudular. Meyâni ile naķarâtı olan:

“Dâmânını vermem ele ben var mı cevabın

Derdinle helak olma ne çare kaderimdir.”

mısraları okunurken kendimde bir gurur hissettim. Ben Bihruz’un dâmânını ele vermemiş, çirkâb-ı mezelletten kurtarmış idim. O artık büsbütün benimdi.

Nihâyet aynı fasıldan:

“Geçti gam günleri sen ol baki

Bu neşat âlemi getir sâki

Feleğin şen sipihri, âfâkı

Bu neşat âlemi getir sâki”

şarkısı beni büsbütün gaşy-i hâle getirmişti. Mehtapçılar gittikten sonra benim teklifim üzerine beraber bahçeye çıktık. Çiçeklerle müzeyyen olan kameriyemizde iki saat kadar oturduk. Cihân, bir cihân-ı istiğrāk , biz iki mesûd-ı muhabbet idik. Bihruz evvelce bana o kadar iltifât gösterdi ki belki ilk izdivâcımızda bile görmemiştim. Kameriyenin kenarında bir nihâl-i latîf vardı. Üzerinde müteaddid güller açılmıştı. Fakat şâhındaki pek nazar-rubâ idi koparmağa kıyamadım. Başkalarının da koparmamaları için tenbih ettim.

Ertesi gün erken gidileceğinden saat dörtte odamıza çekilip yattık. Rüneyı andırır bir ümîd-i mesudâne âleminde uyuyuncaya kadar düşündüğüm ertesi günki muvaffakiyetimin sûret-i husûlü idi. Gözlerimi kapadım, rüyamda da o hayal-i latîf tecellî etti. Şabâhleyin Bihruz’dan evvel uyandım. Raķıbe-i muhabbetimle mülâkî olacağım için onu rekâbet hissiyle bir kat daha dâğ-dâr-ı teeşşür eylemek üzere imkânın son derece-i müsaadesine kadar tanzîm-i kıyafete çalıştım.

Yalıdan Bihruz ile beraber çıktık. İskeleye kadar geldik. Vapurda o güverteye çıktı, ben kamaraya girdim. Köprüde kendisini yine gördüm.

Bihruz o gün -zamânın modasınca- beyaz üzerine siyah şatrançlı kestane bir

pantolon ile gayet güzel, laciverdî bir ceket giymiş, harâret-i hava rûhsâre-i latîfni terleterek tatlı bir revnâk-ı humret-efzâyîş hûsn ü ânı olmuş. Terini silmek için fesini geriye atmış, kumral saçları cebîn-i tâb-dârına dökülmüş idi.

Gözümden kayboluncaya kadar zevc-i magsûbum değil, mâşuk-ı hercaimeşrebim gibi temâşâ ettim. Âh.. Mâ-sebak saadetim artık kâmilen adet etmişti. Bihruz beni rakıbemden ahz-ı sâre gönderiyordu. Kadıköy vapuruna bindiğimiz vakit fikrimi hayal-i muvaffakiyetimden ziyade işgal eden Bihruz'dan ziyade düşündüren ona kavuşmak için akşamın sürat-i hülulü idi.

Kadıköyü'ne çıktığımız zamân etraf u cevanibi revnak-ı sayften ziyade şua-ı ümîd ile pür-nûr gördüm. Dadımla bir arabaya bindik. Uşaklardan biri de refâkatimizde idi ki kendisini Bihruz terfîk etmişti.

Gittiğimiz yerde kapıyı bize hakîkaten ihtiyar bir kadın açtı. İsmimi bildirdim. Fevkalâde hürmet ü riayetle:

- Geleceğinizi biliyordum.

Diyerek içeri aldı. Bir odaya girdik. Zaten kadına bir gün evvel tenbih etmiş olduğunu Bihruz söylemişti. Bir taraftan rakıbem olmağa çalışan bir düşman muhabbetimden intikâm almak arzûsu neşât-bahş-i hayalim, diğer cihetten ömrümde kimse ile niza etmediğim için teşebbüs-i garîmin verdiği halecân-ı sâlib- ârâmım idi. Kahveyi içtikten sonra bir azm-i mâni-i ber-endâz ile Haver'in oraya çağırılması mümkün olup olmadığını sordum. Evvela Bihruz ile görüşülmüş ve buna karar verilmiş olduğunu beyân eyledi. Yalnız Haver benim orada bulunduğumu duyarsa davete icâbette taannüdü melhûz olduğundan başka bir tedbîr ile getireceğini söyledi. Hemen çarşafı giyip evden çıktı. Tüvan-sûz bir raş içinde kemâl-i telaş u tehlike rakıbemin vürûduna muntazır idim.

Aradan bir çeyrek kadar geçti. Dışarıda bir kalabalık, bir gürültü peydâ oldu. Kapının önünde birtakım eşhâs, bir güftüğü... Anlamak için uşağı aradım. Biz kapıdan girer, girmez uşak savuşmuş. Ev sahibi de henüz gelmemişti. Yalnız taşlıкта hiç tanımadığım oldukça melâhat-i sîmâyâ mâlik bir genç mevcud idi.

Aralık kapı çalındı. Sâhib-i hânenin avdeti ümîdiyle dadım kapıyı açtı. Gürültü içeriye girdi. Taşlıktaki genci tuttular. Bana da bed bir çehre ile:

- Hadi dışarıya çık! dediler.

- Ne oluyoruz, nereye gidiyoruz? diyecek oldum. Zabıta memuru kıyafetli biri:

- Daha soruyor... diyerek beni kolumdan tutup evden çıkardı. Bilmediğimiz bir sebep üzerine, garip bir hayret içinde bizi dadımla beraber bir arabaya bindirdiler. Kadıköy merkezine, oradan da polis ile Üsküdar'a gönderdiler.

Evden tard-u ihrâcî Haver tarafından tevessül olunmuş bir tedbîr zannettim. Hatta evine gittiğimiz kadın bu hakarete müsaade edecek kadar Haver'in taraftarı olduğu halde Bihruz'un anlamayıp da beni oraya gönderdiğine sıkıldım. Fakat Üsküdar'a azîmetimizin sebebini anlamadım. Meğer biz taşlıkta gördüğümüz genç ile basılmışız. Üsküdar'da istintâkımıza memur olan zâtın huzuruna ikimizi birden çıkardılar. Ömründe dâmen-i pâk-i iffetine -iftirâ kabîlinden olsun- şâibe bulaşmamış bir mâsûmeye bîgayrihakkın irtikâb-ı fuhş u hevâ mesûliyeti tahmil edilirse ne olur? Duvarın dibinde sekte-i kalbe uğramış gibi donup kaldım. Herif ise benim gibi mahcûp olmadığı halde iade-i cevapta ihtiyâr-ı sükût etti. Vağanın sehv olduğuna, benim berî-üz-zimme bulunduğuma dâir bir iki söz söylemek istedim. Fakat vesîlei necat olmaktan şarf-ı nazar, bilakis rengimdeki şerm ü hicab ile sedâyı teessürümdeki ihtizâz medâr-ı sübut addolundu. Binaenaleyh bizi oradan tevkifhane namında bir zindan-ı belaya götürdüler.

Kıyafetimiz muntazam olduğu için bizi esâfil-i nisvânın biraz haysiyetli kısmından görerek ayrı bir odaya koydular. Birinci gün geçtikten sonra beni en ziyâde Bihruz'un kayıtsızlığı düşündürmeğe başladı. Çünkü o bizi bir hasmın münâzaasına sevğ etmişti. Biz o akşam avdet etmedik. Ertesi gün kendi çıkıp aramak lazım gelirdi. Hususiyle uşak ne oldu? Bunlar hep cây-ı endîşe idi. Bihruz'a haber göndermek istedik ise de bulunduğumuz mevkiin vâkıf-i ahvâli değildik ki ne sûretle tedbîr-i taharrîsi lazım geleceğini düşünelim. Hülâsa iki gece cehennemde, zindanda, mahşerde, makberde oturduk.

Bilmem ikâmetimiz müddetince döktüğümüz gözyaşı mı beraat-i zimmetimizi anlattı? Yoksa şiddet-i bükâmıza karşı memur-ı mahşûşun da rikkati mi hâsıl oldu? Üçüncü günü sebilimizi tahliye ettiler. Meyyit zannıyla mezara gömülmüş bir dimâğ hastasının girizgâh bularak ferce-yâb-ı firâr olmasını andırır

bir hayret-i mütelâşiyâne ile Vaniköyü'ne gittik.

Vağanın Haver tarafından tertîp olunduğu vârid-i hâtırım olmağla beraber ondan ahz-i sârı artık düşünmemekte idim. Şimdi en büyük taşavvurum yalıya gidince gösterdiği lâkaytlıktan dolayı Bihruz'un sûret-i muâhezesine mâtuf idi. Acep uşak mı gidip haber vermemişti? Velez öyle de olsa kendisi ne için aramamıştı? Yoksa iki gecedir yalıya gitmemiş mi idi? Yahut vaşayı işitir, işitmez nüzûl mü isabet etmişti? Hülâsa bu endîşeler fikrimi fevkalâde keşmekeş içinde bırakmakta idi.

Mâmâfih Bihruz'un kendi namusu olan namusuma karşı gösterdikleri tecavüzden dolayı ne kadar müteessir olacağını bildiğim gibi bana fevkalâde acıyacağından, beni mağdûre-i kazâzede addederek teskîn ü tesliyetimde ma- hasal-i mağdûrunu ibzâlden geri durmayacağından da emin idim.

Vağanın sûret-i tağaddüsünü bit-tahkîk ikâme-i dava ile hem kendinin ve hem benim tahtir-i dâmânımıza ancak o teşebbüs edecekti. Binâenaleyh tesliyeti onun lisânı hasbihalinden, tekzib-i meseleyi de onun teşebbüs ünden beklerdim.

Eğer henüz işi duymadı ise nasıl söyleyeceğimi düşünürdüm. Birdenbire nüzûl isabetinden korkardım. Keşâkeş-i efkâr ile köye çıkıp yalıya vardık. Kapıyı çaldık. Kapı bir sedd-i âhenîn. Tekrar çaldık. Ses yok. Yarım saat bekledik. Açılmadı. Yalıda kimse bulunmamak mümkün değildi. Mâmâfih son derecelerde mağlûb-ı hayret olduğum gibi bu iki gün içinde beye bir hâl ârız olması ve onun üzerine her birinin bir tarafa savuşmuş bulunması gibi hâtır u hayale gelmeyecek safsatalar da fikrime tevârüdden geri durmazdı. Nihâyet hem akşama kadar vakit geçirmek ve hem de yalının hâlini anlamak emeliyle ittisâlimizdeki komşuya girmeye mecbur oldum... Kapıyı çaldım. Açıldı. Bahçıvan çıktı. Cıvarda bulunanların cümlesi beni tanıır ve hürmet ü tâzimde kuşur olunmazken bahçıvan fevkal-memul abûs bir çehre gösterdi:

- Evde kimse yok, dedi. Yabancı yer olmadığı için evde kimsenin bulunmaması benim duhûlüme mâni olamazdı. Binâenaleyh girmek istedim. Bu sefer bahçıvan doğrudan doğruya menederek:

- Hanımlar tenbih etti. İçeri girmeyeceksiniz, diyip kapıyı kapadı. Vehleten

şaşırdım. İlcâ-yı hayretle kapıyı bir daha çaldım. Kimse kulak vermedi. Diğer komşuya gittim. Oradan da aynı muâmeleyi gördüm. Hülâsa civarda dört yalının kapısını çaldım. Hiçbiri kabûl etmedi. Âkıbet anladım ki uğradığımız kazâ duyulmuş. İnanmışlar. Beni iffetsiz, namussuz bir kadın bilerek evlerine almak istemiyorlar. Kendi kapımızın insidâdı da ihtimâl buna mebnî idi. Fakat Bihruz'un iffetimde şüphesi olmadığını bilirdim. Eğer vakayı duyduysa mağdûriyetimi de tahkik etmesi lazım gelirdi! Ettiği takdirde beni bir musîbetzede-i felâket bilerek Üsküdar'a kadar gelmesi iktizâ ederdi. Şâyet esas vakanın iftira olduğunu bilmekle beraber şüyû-u vukûundan beterdir fikriyle böyle tahtir-i dâmâna çalışıyorsa da bundan büyük denâet olmaz. Denâeti de ilcâ-yı muhabbetle katiyen Bihruz'a yakıştıramaz idim. Uğradığım pek garip bir hâl idi. Nihâyet vapur iskelesinden çıkarken bekleyip Bihruz'u görmekten başka çare düşünemedim. Bunun için son vapura kadar beyhûde izâa-i vakit eyledim.

Fakat netîce hâşıl olmadı.

Çünkü Bihruz o gün İstanbul'a inmemiş. Hatta ben kapıyı çalarken yalıda imiş. Akşam oldu. En siyah tâlilerin renk ictimâından nesc olmuş bir perde-i siyah, kûbe-i semâyı ihâtaya başladı. Gidecek yer yok. İlcâ edecek maâl mefkûd vatanında garip, aile ve âşinâlardan matrûd, iffetinden mahrûm bir kadın. Kendi gibi bir bîkesle baîr emvâc-ı bî-şarâr arasında kalmış kadar çaresiz idik. Evimizin kapısı bâb-ı ümîdimiz gibi yüzümüze kapanmış, çâre-i refah u rahatımız cevher-i namusumuzla beraber elimizden gitmiş idi. Son bir ümîd-i meysûâne ile dönüp yalının kapısını bir kere daha çaldık.

Heyhât:

*“Gûya ki der ân hâne-i virâne kesî nîst”*¹³

Tekrar iskeleye gittik. Bir kayığa bindik. Serseriyâne bir refât, garibâne bir azm ile açıldık. Kayığa ibtidâ-yı rûkûbumuzda nereye gideceğimize dâir bir fikr-i mahşûşamız yoktu. Sonra dadım düşündü. Beylerbeyi'nde kendi çıraklarımızdan biri vardı. Vakanın henüz etrafa şüyû bulmamış olması ihtimâline istinaden oraya gitmek taşavvurunda bulunduk. Çünkü başka çaremiz kalmamıştı. Vâkıa gittiğimiz

¹³ Farsça. Sanki bu virane evde hiç kimse yoktur.

verde kapıyı açtırmağa muvaffak olduk. Fakat mesele Beylerbeyi'nde değil bir gün içinde İstanbul'da bile çalkanmış. Hatta Vaniköyü'ndeki hemcivarlarımızla ehibbâmıza evlerine kabûl etmemeleri için bizzât Bihruz haber göndermiş. Mihmandarımız işe, vakaya inanmadığı için hem keyfiyeti tahkik eylemek, hem de velev şahih olsa bile saat bire yakın ilticâ etmiş iki bî-kesi sokakta bırakmamak fikrine ve hûkûk-ı nimete olan riayetine mebnî bizi kabûl etmiş. İki gece mahbeste geçen ömr-i siyahın tesiratından, müstantik huzurunda gördüğümüz tahkîr ü tehditten, hülâsa müddet-i ömrümüz içinde teşâdüf etmediğimiz o kazâ-yı nagehanîden ziyâde beni Bihruz'un muâmelesi dil-hûn etti. Çünkü uğradığımız bir kazâ, müstantik ile zabıta memurları mâhiyet ü hüviyetimizden bîhaber birer bîgâne oldukları halde Bihruz benim sâhib-i meşruum, namusumun hâmi-i yegânesi, bilhusus pakî-i dâmânımın vâkıf-ı kadimi idi. Emin idim ki beni mecâlis-i ağıyârda görse fuhş u hevâya meylimi hâtırâ getirmeyerek bir kuvve-i mücbireye mahkum olduğuma hükmeder, benden katiyen şüphesi olmazdı.

Kavânîn-i ictimâiyenin şehâdet-i ahkâmı ile cevher-i ismetini bana teslim ettiği günden sonra ben onu hırz-ı can etmiş, rûhumla beraber saklamış pederimin, hânedânımın hıfz-ı şöhret ve haysiyeti emrinde terbiye ve ahlâkımdan gördüğüm, ders ü tâlimin en büyük tesîrini ona hasr eylemiş idim. O beni kendine bir hazine-i ar u namus ittihâz ettiyse ben onun cevher-i iffetine âhenîn bir burcubârû-yı tahaffuz olmuş idim. Bunu kendisi bilirdi. Bilmekle beraber hakikat-i maddeyi keşif ü tedkîke bile tenezzül etmeden reva gördüğü muamele hakikaten garip idi. Netîce-i muâlaada ise mutlak Bihruz'un vakayı iştir iştirmeztir fart-i teessüründen böyle bir tedbîr ile namusunu muhâfazaya kıyâmına hüküm ederdim.

Hâlbuki mâzeretimi bildiği halde böyle bir teşebbüs ü ihtiyârı denâet olduktan başka kendi dâmeninin tahtiri de beni tatlık etmekten ziyade iffet ü berâatimi isbat etmekle mümkündü. Ertesi gün dadımı kapıya gönderdim. Hayret ve telaşımın cemiyeti efkârıma olan sui-tesiri hasebiyle bir şey yazamadım. Şifâhen fikrini anlamak istedim.

Dadım akşamüstü ağlayarak avdet etti. Sebebini sordum. Bihruz kendisini kabûl etmemiş. Odacı vâsıtası ile mazrûf bir kâğıt göndermiş. Dadım mutlak görmek gayretinde bulunmuş. Nihayet hakaret-i fevkalâde ile kolundan tutup dışarıya

atmışlar.

Getirdiği zarfı aldım. Üzerinde:

“Nevzad Hanım’a verilecek.”

İbaresini muharrer. Açtım. İki kâğıt melfuf. Birini okudum.

“Şüreti”

“Kocasını, ailesini, namusunu muhâfazaya bedel, Moda burnunda baskın veren bir meluna bu muamele layıktır.”

Hat Bihruz’un hatt-ı desti, imzası da onun. Diğerine baktım. Bir daha tecdid-i ahd mümkün olamayacak sûrette, yani talâk-ı selâse üzerine bir teklîfnâme-i müebbed.

İkinci kâğıdı okurken bayılmışım. Gülsuyu, lokmanruhu gibi evde bulunabilmesi mümkün olan edviye ile iade-i sıhhatime çalışmışlar. Mübalağaya haml olunmasın. Bugün, ömrüm, iqbâlim, sevdiğim, ümidim gibi elimden aldıracağım hâlde tesir-i tahassürü cümlesinin âteş-i hicranından efzun olan namusuma yemin ederim ki aklım başıma geldiği zamân felâketimden ziyâde, gebermeyip de dirildiğime müteessir oldum.

Yalı, aile, şervet gibi vesâit-i rahat u iqbâl hâtırına nokta-i duhûl bulamazdı. Ömrümden kıymettar olduğu için Bihruz’un muamele-i vâkıası beni mecnun etmek lazım gelirken onu bile ehemmiyet-i mevcudesi nispetinde düşünemezdim. Tecdid-i nikahın adem-i ihtimâli beni düşündürse tahtir-i dâmene ondan başka çare olmadığı için düşündürürdü. Artık o da daire-i imkândan çıkmıştı: fakat dâmen-i iffette, âh dâmen-i iffette bir leke var... Öyle leke ki maîziyi, müstakbeli, ömrü, memâtı telvise kâfi... Bir zılli siyah...

O bir leke değil, bir dâğ-ı hūnîn idi ki bedbaht bir validenin dide-i giryânına karşı kerîme-i ismetinden sadr-ı çâkçâkında açılarak sebeb-i maḥv u berbâdı olmuştu. O bir cerîha değil, bir şerare-i âteş idi ki bir memleketin ahalisine karşı maznun-ı cinayet olan bir masumun şehadetnâme-i beraetine düşüp yakmıştı. O şerâre-i âteş değil bir saika-i bela idi ki menzûlünün ömrünü, eyyamını bırakmış da mehdini, masebakını yakarak nihayet seng-i mezarını siyah-reng-i şerm ü hicab eyledikten sonra bütün istikbâlini muhataraya düşürmüştü. O şâika değil bir gadâre-i hūn-rîz idi ki havâle olduğu vücudun rûhunu, kalbini, ciğerini görmemiş de cebînindeki perde-i ar u iffeti yüzüp çıkarmış idi.

Artık ben ne idim. İffetsiz, namussuz bir kadın. Cebînim safha-i siyah-ı habâis, dâmenim âlûde-reng-i denâet, kimsesiz, melcesiz, bir bîçare... Mâmâfih kimsesizlik nazarımda hiç... Çaresizlik indimde lâ-şey hükmünde idi. Heyet-i içtimâiyenin elbet beni sokakta bırakmayacak bir kânûn u kâidesi olduğunu bilirdim. Bulamasam da ehemmiyeti yoktu. Fakat bu cihetleri katiyen nazar-ı itibara almazdım. Veleve bana muâvenet edecek bulunsa bile artık kimin huzuruna çıkabilirdim ki evvelâ nazar-ı dikkatine teşâdüf edecek olan cebînimde cihan kadar bir şaibe-i melanet, vechimde mezardan karanlık bir nişâne-i redâet vardı?

Âh... Evet... Ben kimdim?.. Bir fâhişe... Bir alçak... Bir rezil... Bir deni, bir melun u matrûd kadın. Benim lisânımdan:

"Ben kimim bî-kes ü miskin bir kız Âciz ü bî-dil ü bî-din bir kız" matlaı çıkmazdı. Çünkü ben miskîn, aciz ü bî-dil bir kız değil, aczim kuvvetime karşı aciz, meskenetim kudretim önünde zebun bir muhtâre-i ḥayât idim. Yeddime vedîa-i insâniyet olan şân-ı aileyi, uhdemde vazîfe-i beşeriyet bulunan namus-ı zevci zevk ü hevesime kurban ederek peder ü mâderimin mezar-ı muazzezi gibi bütün âtîmi, benden ve bana mensup bulunanlardan tevellûdü melhûz olan evlât ve ahfâdın bile çehre-i istikbâllerini telvis etmiştim.

Bir hevâ-yı melun sevkiyle bir bîgânenin âgûş-ı hevesine girmiş, meçhûl bir şahsı sadr-ı hevesime almış, çirkâb-ı redâetle mülevves seng-i mezarımı üstüme yüklenmiş, beşeriyete maḥşûş olan şu âlemin mâverâ-yı ufk-ı hicâbına doğru yürümüşüm.

Fakat ben masum idim. Bunların hepsi yalandı. Ben bîgâne idim.

Mevcûdiyetimden yâdigâr kalacak şu kâğıdı yüzlerini görmekten, hemcinsim olduklarına teessürümden şekl ü kıametimi değiştirmeye çalıştığım insanlar okuyacağı için berâatimi iddiaya tenezzül edemem. Dünyada iki hâkim-i mutlakın hükmünden korkarım ki biri hâlık-ı cihân olan Cenab-ı Hak, biri de vicdandır.

Ben bu iki mahkemenin huzur-ı muâhezesinde berî-üz-zimme idim. Fakat infîlî şedîdimin tesîriyle çâre-cûluktan geri durmazdım.

Mihmandarımız o zâmân-ı nekbetimde bir insana yakışacak kadar ulüvv-i menzilet gösterdi.

“İffetiniz sizi bilenlerin malûmudur. Kazâ, iftira herkes içindir. İşin sonunu bekleyelim. Olanı anlarız. Her inleyen ölmez. Azıcık işin ateşi kesilsin. Eğri, doğru meydana çıkar... Mesele düzelinceye kadar bize misafir olursunuz. Misafir değil, buradaki evinizde oturursunuz. İnşallah namusunuz temizlendikten sonra Bihruz Bey’le tecdîd-i akd için de çare bulunur.” dedi. Ben Bihruz ile tecdîd- i akdî ârzû edersem tatîhîrî dâmen için isterdim. O tabiatıyla hâsıl olduktan sonra Bihruz’un yüzüne bakmağa kim tenezzül ederdi?.. Her ne ise gördüğüm tesliyet mihmandarım tarafından muvakkâten bir hüsn-ü kabûl idi.

Mâmâfih onun tâ-be-mahşer müntedâr-ı şükranıyım.

Dünyaya pek mesud değildim. Dünyadan pek mazlûm u meyûs gidiyorum. Hayatı herkes gibi bir nefes buldum. O bir nefesin pek âteşin şerhalarını çekiyorum. Kurb-gâh-ı ülûhiyeti herkesten ziyâde bî-keslere küşâde bulunan Cenab-ı Hak’tan en büyük niyâz ü ibtihâlîm onun muhâfaza-i refâhıdır.

Birkaç gün orada kaldık. İstikbâl artık bizim için nâpeydâ bir zulmet-i amîkadan ibaret kalmıştı. Ne yapacağız? Nereye gideceğiz? Nereden çare-cû olacağız? Bilmezdik. Bihruz’a haber göndermek mümkün değildi. Edeceği mukâbele zaten mâlûm olmaktan maada onunla bir münâsebetimiz kalmamıştı. İsmet ve iffetimi bildiği hâlde revâ gördüğü muâmelesi üzerine artık müracaata izzet ü nefsimde mesâğ göstermezdi. Yalnız bu kazâ neden gelmişti, gittiğimiz yerde yarım saat oturmadan niçin basılmış idik? Zabıtaya kim haber vermişti? Şerîk-i cürm ü fuhşumuz olan herif kimdi? Onları anlamak isterdim.

Lâkin nereden anlayacak idim? Mihmandarımızdan başka bizi kimse kabûl

etmezdi ki tevsît eyleyelim de muvaffak olalım. Nihâyet bir gün dadımı Moda'ya gönderdim. Maktel-i namusumuz olan eve girmemiş. Evin sahibini sokağa çağırmış. Ağlamış, sızlamış. Yalvarmış. İşin nereden ileri geldiğine, şerik-i cinayetimiz olan herifin şahıs ve hüviyyetine dair tahkikat icrâ etmek istemiş. Fakat muvaffak olamamış. Kadın kendisini tahkir etmemekle beraber doğru bir cevap vermemiş. Son sözü ne olduğunu kendisi de bilmediği cevabıyla bu yüzden kendi namusu da lekedar olduğuna dâir bir infiâl izhârından ibaret kalmış.

Dadım meyusen oradan avdet etmiş. Esnâ-yı avdette vapurda mâhud Ahmed'e teşâdüf etmiş ki vakada beraber bulunup sonra savuşan uşak idi.

Ahmed o gün bizi mâhud eve sokarak hiç durmayıp dönmesi. Beyin emri mahşûşu cümlesinden olduğu hâlde yalıya avdet edip de vukûâtı ihbar ettiği zamân bey hiddetle kendisini tãrd etmiş. Evde gördüğü hakâretten müteessiren vukûâtı tamamiyle dadıma anlatmış. Meğer vaqa tamamiyle Bihruz tarafından tertîb olunmuş bir huda imiş.

Her türlü müsâvîsi meşhûd bulunmağla beraber Bihruz'dan, Bihruz'dan değil dünyada hiç kimseden denâetin bu derecesi olmayacağı için inanmamak istedim. Fakat vekayi-i ahîre hakikat-i meseleyi isbat etti. Çünkü benim müfârakatimden iki hafta sonra Haver'le Bihruz'un nikâhları aqdolundu.

8

Bihruz'un izdivacımızdan bir buçuk sene sonra hevâ vü hevesine fart-ı inhimâkı ile beraber beni ibka edişi, haқиқaten yalı hâtırı için imiş. Haver davasının zuhûrundan sonra gösterdiği nedâmet ve pişmanî de sûrî bir hudadan ibaret imiş.

Vesile-i nedâmet ve intibah olmak vaadiyle yalı kendi uhde-i tasarrufuna geçirildikten sonra Haver ile müzâkere etmişler. Benim daireden defim çâresini aramışlar. Yalıda bir dahl ü tesirim kalmadığı için badet-ıalâk beni bir sözle de çıkarabilirdi. Fakat dün evini elinden aldığı bir kadını bugün hevâ vü heves hâtırı için tãrd u ihrâcı ayıp görmüş. Nefsine mahkûmen hâremini boşamağla utanmış da taht-ı nikâhında bulunan bir kadını bastırmaktan sıkılmamış. Haver'i tehdit için beni Moda'daki ihtiyar kadının evine göndermek huda imiş. Hatta Ahmed'e arada

bir gürültü vuķū bulunca savuşmasını kendi tenbih ettiği halde herif gelip haber verince -güya- ittifakları anlaşılmamak için Ahmed'i daireden koğmuş.

Hülâsa mesele bil-ittifak mürettep bir hile imiş. İnsanları mevcûdiyetlerinden mahcup ve pişman eyleyen böyle bir tedbire hedef olmak beni kâhretti. Şimdi taṭhir-i dâmenden ziyâde beni düşündüren cihet hiss-i intikâm idi. Dünyada hiç kimsenin inkisâr-ı hâṭırını müeddî olacak bir söz söylemeğe bile vicdanım kâil olmadığı halde eğer Bihruz'u bana teslim etseler dişlerimle, tırnaklarımla parçalayarak helâk eyleyecek kadar kendimde şevk u cesaret bulurdum.

Mâmâfih cebînimi telvis eden şâibe-i melânetinin kendi kanıyla taṭhirini düşündüm. Nazarımda ḥayâtın, âlemin, mevcûdiyetin zerrece kadr ü kıymeti kalmadığı için fiilimin siyaseti istilzam edeceği hâṭır u hayalime gelmezdi.

Lâkin ne fâide ki pek rakik bir kalbin mahkûm-ı ihtisatı idim. Kendimde gözümün önünde evladımı öldürmüşten beter bir hasm-ı canımın, o zamân teessürümde isâle-i dem-i siyahına yine bakabilecek cüret görmezdim. Hiss-i intikâmın tesîr-i tabefersâsı ile birkaç kere taşavvurumu kuvveden fiile çıkarmak azmine yaklaştım.

Muvaffak olamadım.

Dest-gîr-i istimdâdım olacak ise ferd-i vâhîde mâlik değildim ki iffetimin pâkîi cevherini izhâr veya düşman-ı namusumdan aḥz-ı intikâm için muâvenetinden müstefid olayım. Her türlü kâhr u belâya taḥammül mümkün olsa da vaķa Bihruz'un nefîce-i tedâbîri bulunmasa kâbil-i hazm u sükûn dinledi ki dergâh-ı ehadiyete havale ile iktifâ edeyim. Vâķıa bu kadar ser-rişte olduktan sonra ikâme-i dava ile taṭhir-i namus ihtimâli de büsbütün yok değildi. Fakat berâatime şehâdet edecek yalnız Ahmed'den ibaretti. Evinde basıldığıımız kadınla taraftarânın kendi cinayetlerini kendileri isbat etmeyeceklerinden bir şâhidin ifadesi medâr-ı emniyet olamazdı. Nihayet Bihruz'a bir kâğıd yazarak o sûretle aḥz-ı intikâm tedbîr-i nevmîdânesine tevessül ettim. Vâķıa bu benim için bir züll idi. Fakat ihtiyârımdan kendimi alamadım. Cemiyet-i efkârdan maḥrûmiyet ḥasebiyle mûndericâtının mûtenâ olup olmadığını bilemem. Sûreti bervechi âtî idi:

Mektup

Bihruz Beyefendi'ye mahşûstur:

Şu kâğıdımı okurken hayrette kalacaksınız. Mülâkâtınızdan ihtirazen iddiâ-yı haqq için melâike-i mahşer huzurunda bile sizinle rû-be-rû gelmek istemeyen bir vicdanın hitâbına şaşacaksınız. Fakat vehleten tazallum-nâme zannetmeyiniz. Sizden bir şey istiyorum fikriyle muţâlaasına adem-i rağbet göstermeyiniz. Okuyunuz. Elinizde dâmeni iffetim gibi çâkçâk, ayağınızın altında ömr ü iqbâlim gibi pâmâl olmasın.

Mâşûka-i nev-sevdânız Haver Hanım'ın dest-i hevesinden girîbânınızı tahlis için Moda'ya azimetim tedbiri bilakis kendinizi benden kurtarmak ve Haver Hanım'ın ahzı intikâmına vesîle olmak hususunda pek güzel düşünülmüş. Fakat bilmem heyeti mükevvenâtın bir kuvve-i adile, bir hükm ü kânûn-ı mâdelet tahtında deverânı hiç nazarı îtibara alınmamış mı? Üç gün evvel bizi bir tıfl-ı sabi, daha sonra ber-feyz-âbı şebâb ederek. Bin türlü ümîd ü emelinden tâkibinde dolaştıra dolaştıra bugün ömrümüzün nısfına vâşıl eden zamân, şimdi güzerânını bir rüya-yı tîz-rev kabîlinden gösterdiği hâlde bir mahdere-i iffetin cevher-i namus u mevcûdiyetini muvakkât bir zevk ü hevâya satarak bedeli ile hasmına bister ü bâlîn-i saadet iştirâsında şeytanları gark-ı hayret edecek desiseler, hîleler düşünen fikr-i dûr-bîniniz, müstağbelin derece-i ehemmiyetini teemmül edememiş mi? İffet gibi bedel-i mukabili ömr-i müebbed, ümidi pâydâr, iqbâl-i bâki teminine kifâyet gösterse fedâ olunamayacak bir mâye-i insâniyeti, hususuyle haqq-ı sarîhinizin olmadığı hâlde nasıl zevkinize çiğnettiniz? Âşinâlarınız sizi, yalnız tatlık ü tehhülünüzde mâzur görerek hareketinizden dolayı muâheze etmemek için yolunuzda fedâ-yı câna hazır bir bîçâre müebbeden -âyineye tekabülünden çekinecek derece- rû-siyâhı şerm ü redâet eylemeğe hangi vicdanın müsaadesine cüret buldunuz? Hangi mahkemei şer' ü adaletten fetva aldınız? Haver'i mutlak taht-ı nikahınıza almak emrinde ısrar etse idiniz niyâz ü tazallumdan başka âlet-i müdafaası bulunmayan benim gibi bir bî-kesin enîninini müsamaha edivermek, sizi maşşadınıza kavuştururdu. Ona ise zaten meluf idiniz. Benden yalıtı istese idiniz mülk ü mal gibi şey-i hasîsin nazarımda kıymeti olmadığı için -deliliyle sabit

olduğu gibi- redd-ü inad görmez idiniz. Yalı uhdenize geçtikten sonra ale'lusul tatlık ederek fiilimize sui-imtizacımızı gösterse idiniz size yalnız birkaç senelik haremimizi boşamaktan ibaret bir ayıp terettüb ederdi. Tedbirinizin kurbanı ise öyle bir ayıp ve günahın mahkûm-ı çâkîde-dâmânıdır ki hemcinsinin rû-yı taḥḳîr ü infiâline baktıkça recm olunup, yerlere geçip de bârı ḥayâtından kurtulmağa kâil ü râzı olur.

Heyhat... Kâh zevk-i mesudâne-i muḥabbet, Kâh sevdâ-yı siyah-ı rekâbet âleminde, birkaç sene dâire-i meşrûiyetinizde bulundum. Zaman oldu ki iltifâtınız, nevâşîşiniz perverde-i muḥabbet olan gönlüme sizi bir melek gösterirdi. İnsan olduğunuza inanmazdım. Cihân-ı beşeriyeti, bu âlem-ı süflîyi size nâ-layık görürdüm.

Sizi bütün mevcûdâtın bâlâ-yı ber-vechinde bulurdum.

Esfel-i sâfilîne lâayık bir iblisin, cehennemden kaçmış bir zebânînin senelerce reng-i mülkiyet izhârıyla en masum bir kalbi iğfâl edişini düşündükçe ne yapacağımı şaşıyorum. Kalb-i beşer bir kıblegâh-ı muazzezdir. Onda melânet taşvı ri, redâet heykeli yakışmaz. Nasıl oldu da ben senelerce -hem de perestârâne- hayalinizi gönlümde besledim? Mâhiyetinizi isbat edecek bir hareketinizi görmedim mi? Tetkiki seyyiâtınıza fart-ı muḥabbetimi mi mâni oldu? Yahut siz mi değıştiniz?

Bihruz, Bihruz... Zaman zamân düşünüyorum da yanımda mahşerler velveleendâz oluyor. Fikrimde şâikalar patlıyor. Gözümden cehennem alevleri çıkıyor. Sen benim bildiğim, benim sevdiğim, benim perestâr olduğum Bihruz musun?.. Yoksa o öldü... Bu cihân-ı mevcûdiyetten çekildi de, onun şekline temesşül ile insâniyetten aḥzı sâr etmek için aile-i iblisten tefrîk u intihâb olunmuş bir şeytan yavrusu musun?

Beni istediğin zamân, sen bir masum idin. Müddet-i intizârımızın devam ettiği birkaç ay zarfında seni bir timsâl-i ismet, bir rûh-ı mücerret hâlinde gördüm. Beni aldığın vakit ömrüme bir ömr-i câvîd, gönlüme bir kalb-i mukaddes gibi iltihâk ettin. Bilmem ki vicdanında tadâd-ı mâ-sebak ile müteeşşir olmak için velev pek zayıf bir istîdad var mıdır? Eğer varsa hayal-hâne-i efkârının velev geceler kadar karanlık, ademler kadar nâpeydâ da olsa elbet bir tarafında mâzînin o

vaqt-i mesudundan kalmış birkaç sahife-i çâkîde mevcuttur. Tenezzülen onları der-pîş-i tehaţtur et. Bak bugün cevher-i namusunu zevkine kurban ettiğin bir bîçâre sana nasıl âgûş-ı kabûl açmıştı.

Beni büyük bir şervet, şâyan-ı tezkâr bir cihaz ile almadın. Fakat sana gönül gibi gencîne-i şadâkat, bir cihân-ı ciddi takdim ettim. Bana cesm bir kudret, câlib-i tama bir ikbâl ile gelmedin. Lâkin vürudun muhabbet gibi bir vecd-i ruh, aşk gibi bir ömr-i neşât ihsas eyledi.

Vâlidemin temâşâ-gâh-ı efkârımda pâydâr bir nihâl-i nâzenin olan hayal-i lerzânı, olanca neşvünema-yı bedayiiyle beraber ilk leyle-i zifâfımızdan itibaren sende temes ş ü l etti. Bana hem zevc-i sahir, hem aşk-ı mashub, hem de bir valide şefkati oldun. Pederim öldü. Onun dest-i himâyetini senin âgûş-ı muhabbetinde buldum. Hâtırası kitabı insâniyete müebbeden yâdigâr olacak olan o bir senelik mâzî benim için bir ömr-i tîzrevdir ki dünyada lahd-i siyahımın bir seng-i mezar ile tezyîn edileceğini bilsem mutlaka vefat u velâdetimi bırakır o zamânki ihtisâsımdan bir tercüme nakşolunmasını vasiyet eylerdim. Fakat heyhât... Mezarımı kim bilir kimler kazacak... Naaşımı kimler defnedecek? Mâzînin beni mesut ettiğin eyyâm-ı saadeti hayalimde müebbeden yâdigâr kaldı. İtisafımla geçen zamânlarını külliye unuttum. Zannettim ki ömr-i güzerân gibi benden tebâud eden ümîd ü ikbâlim, seyl-i tûfân-ı şüûn arasında bir vâsıta-i halas bularak kurtuldu da yine bana hâb-gâhım kim bilir kimlerin fıraş-ı pâyı olacak? Toprağımda kim bilir ne siyah nahıllar, ne sâyesiz şecerler yetişecek de şâhlarında kargalar, baykuşlar lisân-ı teeşşürümden.

“Ben kimim, bir bî-kes ü bî-pâye vü bî-hanüman Taliim eşkeste, ikbâlim nigûn, bahtım yaman”

diye feryad edecek, sonra zevk ü hevesın geçti. Muhabbetin zevâle yüz tuttu. Pederimin vefatından benim hazm ü sükûnumdan istifâde ettin. Gözümün önünde âşiyâne-i ümîd ü ikbâlimi dîvlere, ifritlere haclegâh eyledin. Taḥammül gösterdim. Enînimi bezm-i tarab, eşkimi mevc-i cûy-bâr yerine koydun. Ben ağılarken bana gülerek baktın. Ricalarımı, bükalarımı, tazallumlerimi hep aksini icrâya vesîle addeyledin. Nihâyet Haver gibi bir hâne-i ḥarâbın dam-gâh-ı sevdâsı, sana evini, aileni unutturdu. İstikbâlin gönlüme, muhabbetimle beraber hanümânıma îrâs

edeceği muhatara-i melhuza üzerine pâ-yı merhametine kapandım. Nihâyet yalıtı terk etmek kadar ehemmiyetsiz bir teklif mukâbilinde vaad-i muhabbete kalkıştın. Kabûl ettim.

Mağşadın hâşıl oldu.

Başıma her ne geldiyse afv ü helâl ettim. Mâzînin beni mesud ettiğın eyyâmı saadeti hayalimde müebbeden yâdigâr kaldı. İtisafınla geçen zamânlarımı külliyyen unuttum.

Zannettim ki ömr-i güzëran gibi benden tebaud eden ümîd ü iğbâlim, seyl-i tûfânı şûûn arasında bir vâsıta-i halas bularak kurtuldu da yine bana avdet eyledi. Ümîdvâr oldum ki ben yine saadet-i sâbıkama şebih bir istikbâle kavuşacağım... Fakat... Âh fakat vaadinde hercâî muhabbetin gibi bekâsız imiş.

Sana perestârâne teslîm-i vücud eyleyen bir öksüzün kadr-i muhabbetini bilmedin. Bütün âmâl ü mağâşıdı sende tecelli eden bir bîkesin nigâh-ı hazînindeki rengi tazallumüne bakmadık. Rumeli Hisarı sâhilinde gunûde-i hâk-i gufrân olan pederimin hâtırını da kendi gibi bî-vücud addettin. İnfilâk-ı şabâha karşı sâyesi sath-ı bahirde bir nur-ı bî-karâr şekli gösteren gösteren seng-i mezarı sana bir muhtıra-i mâsebak olmak lazım gelirken baban öldüğü zamân sana babalık etmiş bir kayınpederinin yirmi beş yaşındaki evladını namusundan vurarak öldürdün. Nihayet bütün heyet-i mevcudu ile beraber koca bir âlem-i beşeriyeti beşer nâmına telvîs eyledin de mukâbilinde yalnız bir zevke imkân-ı vusûl kazandın.

Cihanı herkesin zevkine hâdim bir saha-i bî-nizam zannettin. Hayatı her türlü kayd u zaptı madeletinden ârî gördün. Adalet-i ilâhiyeyi, kânun-ı intikâmı düşünmedin. Nihâyet bir dest-i âhenîn ile girîbânından dutulup da huzur-ı Rabbül-âlemîn'e götürülse pâkî-i dâmân iffetine evvel-be-evvel senin şehadet etmen lazım gelen bir bîkesi, bî-kes bırakmak için elinle bastırdın iğbâli, ümîdi, refahı, âtisi gibi namusundan mahrûm eyledin. Vücudunu, meyyitini, yâdını, mezarını, müebbed bir perde-i şerm altında bıraktın.

Bunu yaparken seni vicdanın muhâfaza eylemedi. Kendini muhâfaza için âlemden utandın da bir masumu bednâm ederken vicdanından çekinmedin. Âlemi düşündün de âlemlle beraber seni halk eden Kahhâr-ı Zûl-intikâmdan korkmadın. Senin için bundan ne hâşıl oldu? Haver'i serbestçe yalıya getirip onunla demgüzâr-

ı ömr-i mesud olmak değil mi?.. Ya otuz yaşındasın. Otuz senelik ömrünün hangi  n-ı mesudunu gördün ki senden gir zan olmadı?.. Bundan otuz sene sonra m l k  olabileceğin dem-i isti b lin bundan otuz sene evvelki  n-ı m z ye iltih k edeceğinden   phen mi vardı?

Mülk-i mevrusum iken bir emrine fedadan çekinmediğim h lde saye-gah-ı bağzarını bana çok gördüğün yalının bahçesini,  emenistanını hacle-gahını Haver'e ma arr-ı saadet edebilmek fikriyle beni oradan çıkararak müebbet bir zindan-ı fuhu un, daimi bir haf -gah-ı lanetin mahkum-ı ebed si eyledin. Ya hiç te att r etmedin ki bugün ni alleri,  ebnemleri size ziynet-i tel k -gah olan, manzaraları bed aları  ande-i tebrik arz eden o  emenistanın, o hıy b n n, o zemin-i z - ef n n şimdiye kadar birkaç kere mezar olmamış, senin, benim gibi ömründen pek çok ümid   emel bekleyen yüz binlerce ęafletzedeg n-ı  ay t n iz mını bel' etmemiş bir ar ın yeri yoktur.

Hayatın ebed , zev in d im , aşkın müebbet olmak lazım gelse ona muk bil bile fed sını tercih etmekle kıy mete kadar melun olacağın bir namusu,    günlük  m de kurban eyledin. Şimdi sen mesud oldun.. Ben melune.. Sen   ibe-i d menini yıkamı  addolundun. Ben ceb nimdeki lekeyi ta hirden ma r m..

Fakat bu levs-i siyah, senin ve  a   ve b tılı senin gibi s riy t üzerine düşünebilen insanların nazarlarındadır. Rütbe-i azametini ta   r   vicdanın gibi zaf  zeb na müyesser olamayan derg h-ı  l hiyette ise kimin k til, kimin makt l olduğu mal mdur. Zaman  lmez...  h uyumaz, gözyaşı kurumaz.

 sti b l, elbette haz in-i b -intih sında i tiz  eden hed y -yı m c z t u m k fatı saklar. Bundan inkis r ediyorum zannetme. Gönlüm senin yüzünden bütün cih n-ı be eriyete karşı m nkesirdir. Fakat lis nım sana inkis r etmek tenezz l nden ber dir.

Eğer bu kadar  ed d bir  adme-i talie karşı mağl b-ı  h u infi l olmayacak derecede be eriyetin a k m-ı  liyesine müdafaa edebilse idim,  u k ğıdı yazmağa da tenezzül eylemezdim. Fakat ben de insanım... Tekrar ederim. K ğıdımı bir ma sada  aml etme... Eğer tal k n i de-i nik h  adem-i imk n d airesine sevk etmese idi senin için değil, ta hir-i d men için belki ves le-c y  a d olurum. Fakat bugün o i tim l nazarımda seninle beraber ölmüştür. Sen

benim için bî-vücut bir meyyitsin. Rüyama bir meleke-i suâl girip de mevcûdiyetinden haber sorsa:

“O zalim, o hain merd-i neberdi / Şimdi hiç gören yok öldü, geberdi.” cevabını veririm. Rüyama sen girsen gözlerimi oyup oyup çıkarmağa çalışırım. Bundan sonra senin sûretâ câ-yı saadet olan mevkiin esfel-i safilîn, yani bir aşüftenin şûre- zâr-ı âgûşu, benim zâhırde recm-gâh-ı şerm ü lanet olan maķarrım câhı bülendberaet, yani kurb-gâh-ı ehadiyettir. Allah herkesi makamında daim eylesin. Esfel-i cehennemle semâyı ilahi beynindeki mesafe tayy olunmaz ki aramızda nisbet husûlü mümkün olsun.

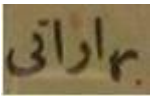
Dest-i kudretin senden Haver vâsıtasıyla aḥz edeceği intikâm, seni müntebih eder. Mâzîmizin rüyalara defnettiği bahârânı¹⁴ gördüğün zamân eyyâm-ı mesûde-i muḥabbetimizi ḥâtırına getirme. Sevḳ-i nedimle ḥâb-gâh-ı müebbedimi ziyaret etme... Kalbin ḥâtırın bir melanet-i zindânîdir onda melek yakışmaz. Ḥâb-gâhım bir şehid mezarıdır. Onda şeytan bulunmaz Taliin üzerine bir seng-i sâmiti bile çok göreceği o mezar-ı garîbânenin ḥâkister-i siyahına şehbâl-i himayet açacak melekleri ürkütme.

Mücevherâtım ile eşyâ-yı sâirem yalıda kalmıştı. Ḥuḳûkumu dava etsem bir fahişenin iddiası mesmû olmaz. Eşyâmı istesem verirsin. Fakat ben onları Haver Hanım’a yâdigâr ediyorum. Tarafımdan yüzgörümlüğü olarak ver. Şeytanlardan bile saklayacağı rû-yı siyahını o ziynet ile hemcinsine göstereceğin.

Dünyada senden gördüğüm muâmeleden ziyâde beni dil-ḥûn eden bir şey varsa Vaniköyü'ndekilerin senelerden beri çektiğim ḳahr u belâ ile iffetimin derecesi kemâlini bildikleri hâlde uğradığım iftiraya inanıp da taliim gibi bâb-ı ḳabûlü yüzüme seddetmeleridir. Mâmâfih bu da ḥalâl olsun. Velez ömür vefâ etmez de maḡdûriyetim anlaşılmazsa anlamayan da insâniyeti o yolda muḥâkeme edenlerden ibaret kalır.

Baki el-hükmü lillah

“Nevzad”

Gecenin zulmet-i amîkasına karışan bir âh-ı derûn ile başladığım kağıt infilâkı şabâha karşı hitâm buldu. Göndermekten maşadım tadâd-ı meâyib ü denâi ile olsun Bihruz'dan aḥz-ı sâr edebilmektir. Fakat... Bu da bir tedbîr-i mâsûmâne idi. Denâeti bilfiil ihtiyârdan çekinmeyen ihtâlardan mı utanır?

Kâğıdı göndermek huşûşuna gelince bunda hakîkaten müşkilât vardı. Çünkü dadım da benim gibi matrûd idi. Başka kimse ile göndermek ise mümkün değildi. Düşündük. Nihâyet dadımın kâğıdı Vaniköyü'ne kadar götürüp oradan kendini bildirmeyerek bir esnaf çırağıyla göndermesine karar verdik. Dadım evden çıktı. Vaniköyü caddesinden geçerken yalının kapısını açık bulmuş. Cuma günü olduğu için Bihruz da orada imiş, Haver ile beraber ikisini kameriyede görmüş. Nesîm-i şayf ḥandei muvaffakiyetlerinde bir feyz-i bahar uyandırmış. Yalıdan son leyle-i vedâmızda oturduğum kameriyenin koparılmamasını tenbih ettiğim gülleri Haver'in ziynet-i sadrı imiş.

Dadım kendilerine görünmemiş. Kâğıdı bahçıvana bırakıp dönmüş. Elbette okumuşlardır. Fakat cevap zühûr etmedi. Zaten ben de beklemezdim. Garîbi şu kimhülliyâtımın Haver'e baḥş u ihdâ olunması için yazdığım cümleler hakaretin, serzenişin son derecesi iken ḥüsnu-telaḳḳi olunmuş. Daha garîbi bu ki evimden, barkımdan, şervetimden, iffetimden mahrûm ettiği kâfi değilmiş gibi Beylerbeyi'nde sığındığım yere hafiyen haber göndererek oradan da ıard ü ihrâcımı tavsiye etmiş.

Fakat benim ihrâcımdan sonra Haver'in yalıya gelmesi üzerine esas mesele ne olduğunu anlayan mihmandarım Bihruz'un da benim de hallerimizi bildiği için gelen habere ehemmiyet vermedi. Lâkin ben tabii mâdâmel-ömr orada oturamayacak idim.

Moda'ya gittiğimiz gün rakıbeme karşı müzeyyen görünmek için üzerimde hülliyyatımdan bir iğne ile Bihruz'un nişâne-i nâmzedi olarak verdiği zümrüt yüzük vardı ki ikisi iki yüz lira kıymetinde idi.

Dadımla iğneyi gönderip sattırdım. Elimize seksen beş lira kadar para geçti. Boğaziçi'nin şubḥ-ı nevbahârı bana ḥazân-ı matem tasvîr ettiği gibi menâzır u mevakiini görmek istemezdim. Binâenaleyh İstanbul'da, Ahırkapı civârında,

çıkamaz bir sokağın içinde karanlık bir ev tuttuk. İdâre-i beytiyeye alışmadığımdan, yüz, iki yüz lirayı ise pek cüzi gördüğümüz cihetle sarfiyattan fevkalâde korkarak hizmetçi falan tutmağa cesaret edemedik. Yiyeceğimiz bir iki lokma zehri dadımla beraber tabh u ihzâra çalıştığımız hâlde ikimizin de adem-i rüsûhumu bize her gün kuru ekmek yedirirdi.

Mefrûşât-ı beytiyemiz evin zemîni ile duvarlarından ibaret idi. Yorgancı çarşısından bir yatak tedarik ettik. Pencerelele mecburî birer patiska perde astık.

Yemek kimin çeşm-i iştiâsında, mefrûşât kimin gözünde idi? Bize dâima manzûr olan nigâhı hûn-rîz, pençesi katil, dehşeti cellat, hücumu ölüm... Cerîha-i iffet nâmında bir ifrît-i methûr idi ki dâima nazarımızı kendinden ayırmaz, gece gündüz zehr-i belâ yedirip gözyaşı içirirdi.

Mürûr-ı zamân ile hüviyetimiz işitilerek Boğaziçi'nin, marûf u necip bir familyasından -şâika-i fuhş ile- tîrd olunduğumuz şüyû buldu. Vâkıa çektiğim kahr u belâ beni mahvetmiş, vücudum çökmüş, simâ-yı zerdim hâzân-renk olmuştu. Fakat ufak mahallelerin esnaf çıraklığı falan gibi hidematında bulunarak en adi esâfil-i nisvânı nîmet-i zevk bilen avamı için yalnız şöhretim medâr-ı şehvet idi. Binâenaleyh gece kapımız çalınmak, evin önünde nara atılmak, penceremiz taşlanmak gibi açılmış yaraya pek çok hançerler saplandığından başka nihâyet mahallelinin ibrâmıyla evden tîrd ü ihrâc olunduk. Bunlara karşı ise hiçbir destgîr-i imdâdımız yoktu. Birkaç ay zarfında üç mahalle değiştirdik. Dördüncüsü olan şu ikâmetgâh ki Fener mahallesinin yine muzlim ü müthiş bir câ-yı tenhâsındadır. Buraya nevmîd bir şürette hasta geldiğim için dest-i taarruzdan masunum.

Bu mahalleye nakledeli iki buçuk ay oldu. İki buçuk aydan beri nâ-besûz bir illeti mühlikenin zebûn-ı pençesiyim. Haver Hanım fîrâş-ı saadetimde, Bihruz onun âgûş-ı emeline yatıyorlar. Ben zulmet-âbâd bir mezbele-i hicranın en karanlık köşesinde fîrâş-ı ihtizârımdayım. Haver şîrîn-kâm-ı heva vü heves, Bihruz neşâtmendi zevk-i visal... Ben müntazır-ı ecel.. Muhtazır-ı nâ-ümid. Pençe ber pençe-i dâğı marazım...

Haver'e nesîm-i seher, gülzâr-ı ümidinden bû-yı saadet getiriyor. Bihruz'a bû-yı gülşen-i cinân muvaffakiyetinden peyâm-ı ikbâl ihda eyliyor. Benim karşımda ifritler, dîvler, kahırlar, belalar gülüşüyor. Bûmlar dem tutup gurâblar nâra

vuruyor: Haver'in firâş-ı nazını ihzâr için müteaddid hizmetkârları var. Bihruz arzusunu hazır bulmakta cennete vâsıl olmuş kadar muvaffak.. Benim, kaddükâmeti bükülmüş, dendânı dökülmüş, düşünce düşünce beyni kuruyup, ağlaya ağlaya gözleri akarak mezardan kaçmış ölüleri, cadıları andıran korkunç dadımdan başka kimsem, onun ise hizmete kudret ü tüvânı yok.

Mehd-i mesudiyetim olan yalının kapısı küşâde... Haver'in muvaffakiyetini, Bihruz'un saadetini tebrik için beni elinde büyütenlerin duhûl ü hurucu eksilmiyor. Benim bâb-ı mesdûdumu nesîmden başka tahrîk eden yok. Evime belâdan, başıma kazâdan maada bir şey gelmiyor.

Ömrüm en büyük düşmanım iken, yaşamamaktan büyük ârzü ve maşşadım olmayacağı tabii ise de illetimin ıztırâbına adem-i tahammül beni tedaviye sevk ediyor.

Müdâvâta olan ihtiyaç ve onun mütevaakkıf bulunduğu meşârif hasebiyle yüzük de satıldığı hâlde iğne ile beraber ikisinin bedel-i esmânını teşkil eden iki yüz dört liradan elde ancak iki bin kuruş kaldı. O bittikten sonra ise bir iffetsizin firâş-ı ihtizârına kim yetişir? Bir namussuza, bir merdûd-ı insâniyete kim muâvenet eder? Allah'ım!..

Etrâfım seyl-i hurûşân-ı sefâlet, perîşanlık halime sıfat-ı dâime şeklinde ârız olmuş. Muvakkât bir zamân için fikrimi tensît değil, tesliyet edecek bir ümîdi hatta rüyada görmekten bile mahrûmum.

Muâleceye rağbet ü devamım ircâ-ı vücudu hissetmemek fikrine mübtenî yoksa îadei hayâtta başkalarının mevtten olan nefretleri derecesinde girîzanım.

Geceler tâ-be-şubh dest-i taarruzu girîbanımdan dûr olmayan bu musîbet heykelleri, sedâsı bana mevt yerine hayâtta haber veren bu şeâmet kargaları, bu öldürmeyen halecânlar, bu süründüren sûzişler ne zamân beni bırakacak?

İşte şabâh oluyor. Ömr-i siyahımdan bir rûz-ı muṭavvel, bir şubh-ı mahşeri daha tevellüd ediyor. Âteş-i şafâ ve keder tabir ettikleri leyâl-i medidenin cümlesi bana bir ümîd-i tevlîd etmekte akim. Ecel-i taliim gibi rû-gerdan, ömr-i infiâl ömrüm gibi belâ-yı müebbed...

Âh bilmem... Nerede, mâzî nerede?.. Zamanın umûmunu hengâm-ı

tufûliyetle beraber evâil-i şebâbıma hasr ettiği yâverî-i baht u tali-i nâgehanı bir tebeddülle Haver'e medârı saadet olmak için mi halk edilmişti?

O şimdi uyuyor. Mesud-ı muhabbetinin hem-âgûş-ı naz u sevdâsı yüzünden yatağı kefene, iffeti redâete tahavvul etmiş bir bî-kesin şu sefâlet-hâne-i muzlim içindeki şekli bîdârını elbette rüyada bile görmüyor. Bihruz şimdi hâbîde-i neşât eliyle iğbâl ve istikbâli yıkılmış, on gün sonraki ömrü bile zehirlenmiş bir mazlûmun enîni, bir kâbus-ı siyah olup da üzerine çökmüyor.

Evet... Akşamki nazlar, nevâzişler ikisini de bîtâb bırakmıştır. Onlar şimdi perverde-i hâb-ı şafâ oluyorlar. Bu dakika, bugün, bu an ki bin iki yüz (.) senesi nisanının on dördüncü leyle-i siyahına hâtime-keş oluyor onları bir hâb-ı nûşîn içinde bulundurmaktadır. Ben ise ebedî bir bîdârî-i dil-sûz ile muntazır-ı mevt...

“Feryad”

Netîce

Nevzad o nisanın yirmi dokuzuncu günü, âh-ı tazallumünü şimâh-ı kadre eriştirerek bâr-ı hayâtından kurtuldu. Şimdi Rumeli Hisarı’nın tenhâ ve garîbâne bir hâkisterinde bir avuç topraktır. Zaten müsin olduğu halde uğradığı germ ü serd ve bilhâşşa Nevzad’ın gaybûbet-i ebedîsi üzerine büsbütün çökerek ondan üç ay sonra rûhı mazlûmu vâşıl-ı mağfiret-gâh-ı ilâhî oldu.

Bihruz’a gelince Haver ile izdivacının birinci ayı nihayetinden itibaren Haver yalıya bigâne erkekler kabûlüne başlayarak bir sene kadar gafletinden bi’l-istifade Bihruz’u bednam edip badehü Nevzad hakkında tertip ettikleri melanet aynen yalıda vuķû bulduysa da Bihruz kadını pek sevdiğinden tesîr-i sevdâsı ile ömrünü sefâlete vakf eyledi. O yüzden mâ-melekini hârâp edip nihâyet Nevzad’dan daha sefil, daha perişan şürette Gurebâ Hastahanesi'nde teslîm-i vücud eyledi. Bu son zevcinden de müfârakati müteakıp ailesi tarafından kabûl olunmayarak âkıbet şâhid-i pazar olan Haver’in ise netîce-i hâli ortaya düşmüş esâfil-i nisvânın en perişanlarına şebîh olduğu için tafsîle hâcet görülmedi.”

İntihâ

SONUÇ

Bu çalışmada, Mehmet Vecihi'nin Feryad isimli romanı Latin harflerine aktarılmış ve yapı-tema bakımından incelenmiştir. Döneminde geniş bir okur kitlesine ulaşan Vecihi; eserlerini aşk, evlilik, aldatma gibi güncel konulardan seçmiştir. Eserlerinin hep yakın yıllarda yazılmış olması ise kısa sürede çok eser veren üretken bir yazar olduğunu kanıtlamıştır. Bu üretkenliği sebebiyledir ki eserlerinde derinlikli şahıslar, başarıyla tasvir edilmiş mekânlar ve sağlam bir kurgu oluşturamamış ve ne yazık ki sadece döneminde sevilip okunan, kalıcılığı yakalayamayan eserler meydana getirmiştir. Vecihi seçtiği konular sebebiyle döneminde ilgi çekip okunmayı başarabilmişse bile eserlerinde tekrara düştüğü noktasında eleştirilmiştir.¹⁵ Eserlerindeki kahramanlar hakkındaki yetersiz bilgiler, mekânlardaki yüzeysel tasvirler ve olayların tesadüflerle çözülmesi Vecihi'nin kalıcılığı yakalayamamasında etkili olmuştur. Eserlerinde dönemin özelliğinden farklı olarak Batı etkisi yerine didaktiklik ön plandadır. Okura vermek istediği mesajı Ahmet Mithat tarzıyla tezatlıklardan faydalanarak aktarmıştır. Feryad romanında da bunu iki zıt kadın kahraman yaratarak okura olumlu ve olumsuz kadın tipini göstermiştir. Aşk, kadın, evlilik izlekleri üzerinden aldatmanın bıraktığı tahribatı anlatmıştır.

Eserin başlığında yer alan Feryad kelimesi, somut bir haykırışı değil, aynı zamanda toplumun ahlâkî yargıları karşısında çaresiz kalan bir kadının isyanını simgelemektedir. Nevzad Hanım'ın yaşadığı ihanet ve maruz kaldığı iftira, onun toplumsal baskılar altında sessiz bir direniş sergilemesine neden olmuş; ancak bu sessizlik, dönemin kadın karakterlerinin aksine bir başkaldırıya dönüşmek yerine, kaderine boyun eğişle sonuçlanmıştır.

Servet-i Fünûn romanlarında sıkça işlenen ruhsal bunalımlar, buhranlar ve melankolik atmosfer, Servet-i Fünûn hareketi dışında bir yazara ait olan Feryad'da da kendini göstermiştir. Ancak bu romanda, farklı olarak; genellikle “aldatan kadın” figürü üzerinden şekillenen metinler yerine, sadakatsizliğe uğrayan ve iftiraya maruz kalan bir kadın ön plana çıkarılmıştır. Nevzad Hanım'ın yaşadığı

¹⁵ Özmen, Önder, *Mehmet Vecihi'nin Sevda-yı Masumane Eserinin İncelenmesi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2021.

içsel yıkım ve toplum tarafından dışlanması, onun psikolojik derinliğini artıran unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır. Yaşadığı ihanetin hüznü Nevzad Hanım'ın Bihruz Bey'e yazdığı bir mektupla okura aktarılmıştır. Nevzad Hanım'ın intikam ya da başkaldırı yerine sessiz bir kabullenışı tercih etmesi, dönemin kadın algısıyla ters düşen başka önemli bir detay olmuştur.

Mehmet Vecihi'nin Feryad adlı eseri, Servet-i Fünûn romanlarının genel çizgisini takip ederken dönemin kadın-erkek ilişkilerine ve sosyal yapısına da ayna tutmaktadır. Dil ve üslup açısından sanatlı ve süslü bir anlatıma sahip olan eser, kurgusal açıdan bazı tesadüflere yer vermesi sebebiyle belirli noktalarda realistikten uzak düşmüştür.

Özetle; Feryad, Servet-i Fünûn hareketi dışında kalan yazarların anlatı geleneğini yansıtan ve özellikle kadın karakterlerin toplumsal konumunu anlamak için değerli bir metin niteliği taşımaktadır. Bu çalışma, Vecihi'nin edebî mirasını görünür kılmayı amaçlamakta olup ilerleyen süreçte onun eserleri üzerine yapılacak akademik araştırmalara katkı sunmayı ümit etmektedir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Kenan. “Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923” İnkılâp Kitabevi İstanbul, 2014.

ERGİN, Muharrem. Dede Korkut Kitabı, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2020)

ERGİNER, Ayşe. “Sınırları Aşmak: Türk Modernleşmesi Bağlamında Kadın Karakterlerin Kocalarını Aldattığı Romanlar Üzerine Bir İnceleme” İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2016.

Kubbealtı Lugatı, <<https://lugatim.com/>>.

Mehmet Vecihi. “Feryad” Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1315.

OKAY, Orhan. “Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı” Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

ÖNAL, Mehmet. “Vecihi Bey’in Hikâyelerindeki Fiktif Yapı”. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 1985.

ÖZMEN, Önder. “Mehmet Vecihi’nin Sevda-yı Masumane Eserinin İncelenmesi” İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2021.

ÖZTÜRK, Dinçer. “Mehmed Vecihi Efendi’nin ‘Harabe’ Romanının Tahlili” Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı:66, 2021, 301315.

POLATER, Deniz. “Elektra Kompleksi Bağlamında Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Babalar ve Kızları” Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, sayı:52, Kasım 2022, 163- 180.

SAVAŞ, Özden. “Mehmet Vecihi’nin Romanı Sâkıb’ın Latin Harfli Çevirisi ve Tahlili” Söylem Filoloji Dergisi, 2024.

Şemsettin Sami. Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, 2015, İstanbul.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <<https://teis.yesevi.edu.tr/>>.